

BETÆNKNING

*afgivet af det af forsvarsministeren under 8. december 1964
nedsatte udvalg vedrørende*

BEFALINGSMANDSUDDANNELSEN OG ARBEJDSKLIMAET I FORSVARET

7. DEL

STRAF OG DISCIPLINARMIDLER.
KLAGEREGLER.

BETÆNKNING NR. 586

1970

ISBN 87 503 1010 0
S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI, KØBENHAVN

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
<i>Indledning</i>	5
<i>Kapitel I: Hovedtræk af det militære straffe- og retsplejesystem samt de inden for forsvaret gældende klageregler</i>	9
Militær straffelov	9
Militær retsplejelov	10
Klageregler	14
<i>Kapitel II: Udviklingen med hensyn til anvendelse af straffe- og disciplinarmidler</i>	16
<i>Kapitel III: Formålet med anvendelse af straf og disciplinarmidler i forsvaret</i>	19
<i>Kapitel IV: Forudsætninger for tilnærmelse mellem krævet og faktisk adfærd</i> . .	21
Målsætninger	21
Systemtilpasning	22
<i>Kapitel V: Omgangs-, hilse- og tiltaleformer</i>	24
<i>Kapitel VI: Militær straffelov og retsplejelov</i>	25
Særskilt lovgivning	25
Loven som meddelelsesmiddel	26
Revision af forbud og påbud	26
Ændring af balancen mellem straf og disciplinarmidler	28
Ændret sanktionssystem	29
Disciplinarmidler	29
Afgrænsning	29
Bemyndigelse til at pålægge disciplinarmidler	30
Straf	30
Strafforelæg	30
Påtalemyndigheden	31
Valg af sanktionsmiddel og dettes udmåling	32
Særlig militær anklagemyndighed	33
Afskaffelse af de militære strafarter	33
Betinget straf	34
Retsbeskyttelse	34
<i>Kapitel VII: Klageregler</i>	35
<i>Bilag: Svensk og norsk ret</i>	
Svensk ret	38
Strafferetlige regler	38
Retsplejeregler	38
Disciplinære afgørelser	40
Norsk ret	40
Strafferetlige regler	40
Retsplejemæssige regler	41
Disciplinære afgørelser	41

Indledning

Om udvalgets nedsættelse, kommissorium, sammensætning m.v. henvises til forordet i nærværende betænkning 1. del (betænkning nr. 428/1966).

De siden udvalgets nedsættelse skete ændringer i udvalgets sammensætning fremgår af forordet til 1., 3. og 5. del-betænkning. Endvidere er - efter indstilling fra Hærkommandoen - oberstløjtnant N.-A. Rye Andersen i marts 1969 beskikket til medlem af udvalget i stedet for generalløjtnant O. Blixenkroner-Møller.

Med nærværende 7. del-betænkning betragter udvalget sit arbejde som afsluttet, idet man hermed finder at have opfyldt det i sin tid fastsatte kommissorium.

I 1. del-betænkning, som blev afgivet til forsvarsministeren i maj 1966, fremsatte udvalget sine synspunkter og forslag om militær pædagogik og militære ledelsesformer samt om en række øvrige spørgsmål, som i særlig grad knytter sig til de værnepligtiges daglige tjeneste.

I 2. del-betænkning - ligeledes fra maj 1966 - har udvalget behandlet talsmandsordningen og stillet forslag til samarbejdsregler inden for forsvaret.

3. del-betænkning, der afleveredes i december 1967, omhandler det militære personels velfærd i bredere forstand, herunder rådgivningsvirksomhed over for personellet, civilundervisning og fritidsaktiviteter.

4. del-betænkning blev afgivet i april 1968 og indeholder en række forslag om forbedring af de værnepligtiges økonomiske og sociale forhold, bl.a. om indførelsen af en egentlig aflønning af de værnepligtige.

I december 1968 afgav udvalget sin 5. del-betænkning om tjenestestedernes indretning

og udstyr, og i samme måned afleveredes 6. del-betænkning, hvori man har behandlet uddannelsen af forsvarets befalingsmænd.

Som det fremgår af forordet til 1. del-betænkning, har det grundlæggende arbejde forud for de enkelte del-betænkningers udformning været varetaget af i alt fem underudvalg. Et af disse underudvalg fik til opgave at undersøge befalingsmandsgruppernes placering og anvendelse, men fandt det imidlertid i løbet af kort tid rigtigst at indstille sin virksomhed på grund af det allerede igangværende arbejde i det den 14. januar 1964 etablerede særlige udvalg til undersøgelse af værnenes personelforhold. Som det fremgår af forordet til udvalgets 6. del-betænkning, satte »14. januar-udvalget« successivt fremlagte resultater sit tydelige præg på de nye planer for uddannelsen af forsvarets »faste befalingsmænd«, og fremkomsten af en ny personellov for forsvaret i juni 1969 har i tilslutning hertil bevirket, at udvalget har ment at måtte afstå fra afgivelsen af en særskilt del-betænkning vedrørende spørgsmålet om befalingsmandsgruppernes anvendelse samt om deres indbyrdes placering.

Udvalget, der afholdt sit første møde den 19. februar 1965, har holdt 14 plenarmøder, og de fem underudvalg har afholdt i alt 154 møder. Hertil kommer en meget omfattende besøgsvirksomhed ved forsvarets mangeartede tjenestesteder.

Endelig har det koordinerende forretningsudvalg - bestående af underudvalgenes formænd og sekretariatet - afholdt 5 møder.

Såvel til plenarmøderne som til underudvalgenes møder har en lang række militære og civile særligt sagkyndige været indkaldt, ligesom de militære myndigheder og institutioner

i betydeligt omfang har ydet udvalget sagkyndig bistand.

Specielt med henblik på nærværende delbetænkning har udvalget foretaget en gennemgang af militær straffelov, militær retsplejelov og lov nr. 200 af 11. juni 1954 om det menige personels klageadgang samt af de administrative bestemmelser, der er udgivet i tilknytning til den omhandlede lovgivning.

Endvidere har udvalget gjort sig bekendt med såvel domspraksis som administrativ praksis inden for de nævnte områder. Man har i denne forbindelse bl.a. gennemgået samtlige straffeblade og disciplinarbøger for året 1965 ved 7 større tjenestesteder, og udvalget er blevet orienteret om praksis vedrørende de militære afdelingscheferes behandling af klagesager i første instans samt om Forsvarsministerens Klageudvalgs virksomhed.

Desuden har udvalget gennemgået de af Generalauditøren udarbejdede talmæssige opgørelser over strafanvendelsen i forsvaret for årene fra 1956 og fremefter og har tilvejebragt et tilsvarende talmateriale for en kortere årrække til belysning af anvendelsen af disciplinarmidler.

På udvalgets opfordring har en arbejdsgruppe inden for hvert værn, bestående af 3 officerer af henholdsvis oberst- og kommandørgrad, udarbejdet dels en generel beskrivelse af den form for disciplin, man hidtil har tilstræbt inden for hæren, søværnet og flyvevåbnet, og dels en angivelse af de generelle krav af disciplinær art, det efter arbejdsgruppernes opfattelse vil være nødvendigt og tilstrækkeligt at stille til det militære personel under forudsætning af, at de i udvalgets 2 første delbetænkninger omhandlede retningslinjer for pædagogik, lederskab og samarbejde lægges til grund for arbejdet i forsvaret. Herudover har medarbejdere ved Militærpsykologisk Tjeneste over for udvalget redegjort for strafanvendelsen i forsvaret i psykologisk belysning. Såvel de 3 arbejdsgruppers rapporter som militærpsykologernes redegørelser har i væsentlig grad medvirket til at skabe klarhed over de problemer, som knytter sig til anvendelsen af straffe og disciplinarmidler i forsvaret.

Endelig skal bemærkes, at udvalget med Forsvarsministeriets tilladelse har anmodet de samarbejdsorganer, som er oprettet under værnscheferne i medfør af lov nr. 244 af 7. juni 1967 om samarbejdsregler i forsvaret, om at drøfte bl.a. følgende spørgsmål vedrørende

de for forsvaret gældende straffe-, retspleje- og klageordninger:

- 1) Indgår den i forsvaret praktiserede anvendelse af straffe og disciplinarmidler på en rimelig og hensigtsmæssig måde i bestræbelserne på at nå forsvarets uddannelsesmæssige, pædagogiske, ledelsesmæssige og samarbejds-mæssige mål.
- 2) Hvorvidt og i givet fald på hvilke punkter er der grundlag for kritik af reglerne i militær straffelov, militær retsplejelov og loven om klageadgang for menigt personel samt af de for befalingsmandspersonellet gældende klageregler. I denne forbindelse ønskes bl.a. belyst personellens vurdering af de nu eksisterende militære strafarter og disciplinarmidler, forholdet mellem anvendelse af straffe og disciplinarmidler, de gældende regler for myndighed til at pålægge disciplinarmidler og arbitrære straffe, reglerne om rettergangsmyndighed samt personellens retsbeskyttelse, herunder spørgsmålet om de gældende klagereglers hensigtsmæssighed.

Samarbejdsorganerne har fulgt udvalgets opfordring og har aflagt rapport om de førte drøftelser — i en række tilfælde efter, at spørgsmålene har været gennemarbejdet i særlige arbejdsgrupper - og rapporterne til udvalget er i mange tilfælde ledsaget af de lokale chefers kommentarer og bedømmelse af de samme spørgsmål.

Udvalget er herved kommet i besiddelse af et stort og særdeles værdifuldt materiale, der på en meget nuanceret måde afspejler de forskellige personelgruppers syn på de omhandlede regler og den måde, disse praktiseres på.

De nævnte rapporter m.v. er ifølge sagens natur så forskelligartede, at de ikke har egnet sig til en egentlig systematisk behandling; men generelt set er materialet udtryk for, at hverken befalingsmænd eller menige - heller ikke de værnepligtige - nærer mistillid til de gældende regler og deres anvendelse. Personel af alle kategorier har dog haft ønsker om moderniseringer og forbedringer, som udvalget har søgt at tilgodese ved udarbejdelsen af de i det følgende stillede forslag. Udvalget har dog ikke anset det for muligt at imødekomme alle de fremsatte ønsker, idet disse i nogle tilfælde har været indbyrdes modstridende og i andre tilfælde uforenelige med udvalgets generelle synspunkter.

Materialet overlades til den arbejdsgruppe, Forsvarsministeriet har nedsat den 23. juli 1970 med henblik på at fremsætte forslag til eventuelle ændringer af den militære straffe- og

retsplejelovgivning under hensyntagen til bl.a. de i nærværende betænkning fremførte forslag og synspunkter,

København, den 26. august 1970.

N.-A. Rye Andersen

A. Balle-Christiansen

£. Hovgaard Christiansen

J. R. S. Fogde

Sigurd Højby

(formand)

Erik Ohrt

£. L. F. Simonsen

S. Bache Vognbjerg

S. Öhrström

Jacob Appel

Frede Buchardt

H. Engberg-Pedersen

Henry Holm

Hans Jensen

K. B. Nielsen

H. L. Prause

Chr. Sørensen

E. WoUhagen

Jens Bach

A. C. Calundann

H. C. B. Engeli

N. Holst-Sørensen

C. C. F. Langseth

Carl Nissen

Helge Severinsen

Erik Thomsen

K. van Wylich-Muxoll

Rudolf Larsen

KAPITEL I

Hovedtræk af det militære straffe- og retsplejesystem samt de inden for forsvaret gældende klageregler

Udover de love, som gælder for alle i samfundet, er menige, befalingsmænd og visse andre persongrupper under forsvaret underkastet et særligt strafferets- og retsplejesystem. Dette system er baseret på militær straffelov af 7. maj 1937 og militær retsplejelov af 4. oktober 1919, således som disse love senere er ændret.

Militær straffelov og militær retsplejelov er undtagelses- eller særlove i forhold til de tilsvarende borgerlige love. Deres formål kart formentlig siges at være opretholdelse af den militære disciplin, hvis dette ord tages i tilstrækkelig vid betydning.

Militær straffelov

Borgerlig straffelovs almindelige del finder anvendelse på alle forhold, der er strafbare efter militær straffelov, medmindre der er gjort særlige undtagelser i loven.

Denne hovedregel betyder bl.a., at der på det borgerlige og det militære område skal opfyldes de samme generelle betingelser., før en lovovertrædelse kan straffes (f.eks. med hensyn til lovovertræderens alder og tilregnelighed og handlingens forsætlighed). Endvidere kan nævnes, at der på de 2 loves område gælder de samme principper for straffenes normale udmåling inden for strafferammerne, ligesom de samme strafnedsættelses- og strafbortfaldsgrunde finder anvendelse. Desuden er reglerne for forsøg og medvirken i store træk de samme, hvilket også gælder nødrets- og nødværgereglerne m.v.

De militære strafarter er følgende:

1. Irettesættelse, der er den mildeste strafform. Straffen optages i dagsbefaling eller oplæses ved appel eller mønstring. Denne straf kan kun anvendes for mindre forseelser.

2. Næste trin på straffestigen er kvarterarrest, der kan pålægges fra 2 til 60 dage. Den består i, at bolig, kvarter eller skib ikke må forlades. Menige og befalingsmænd af lavere grader deltager i den daglige tjeneste under afsoning af kvarterarrest.
3. Herefter følger vagtarrest, der ligeledes kan anvendes fra 2 til 60 dage. Denne strafart udstås i arrestlokale og svarer nogenlunde til hæfte, dog med visse skærpelser.
4. Efter vagtarrest følger fængsel, der afsones efter samme regler, som gælder på det civile område.
5. Endelig kommer livsstraf, der kun kan anvendes i krigstid. Overfor hjemsendte kan bruges hæfte i stedet for vagtarrest.

Bødestraf kan ligeledes anvendes over for hjemsendte i stedet for mindre straffe af kvarter- eller vagtarrest. Bøde kan endvidere bruges over for hjemsendte i tilfælde, hvor man over for tjenstgørende ville have brugt betinget straf. Dette hænger sammen med, at betinget straf for overtrædelse af militær straffelov efter lovens formulering ikke kan anvendes over for hjemsendte. Endelig kan bøde anvendes over for tjenstgørende i tilfælde, hvor betinget straf er indiceret, men resten af tjenestetiden er for kort til at udgøre en passende prøvetid (mindst 30 dage).

For overtrædelse af militær straffelov kan betinget straf som nævnt kun bruges over for folk, der aktuelt er tjenstgørende. Prøvetiden er resten af tjenestetiden, dog højst 2 år. Inden for prøvetiden vil straffe på mere end kvarterarrest i 8 dage udløse en tidligere betinget straf.

Afsoning af tilsammen mindst 10 dages vagtarrest fører almindeligvis til eftertjeneste. Afsoning af straffe af en vis størrelse kan end-

videre føre til hjemsendelse og fornyet indkaldelse forfra.

I sin særlige del indeholder militær straffelov en række forbud og påbud med angivelse af rammerne for den straf, som overtrædelse af de enkelte bestemmelser fører til, herunder en række forbrydelser mod krigsmagtens **kampdygtighed**.

Næste kapitel handler om absentation, der kan forekomme som rømning eller som simpel ulovlig udeblivelse (§§ 43 og 44). Hertil knytter sig bestemmelsen i § 45, der foreskriver samme straf for den, som unddrager sig tjeneste ved at påføre sig sygdom eller legemsfejl ved at simulere eller på anden måde skuffe myndighederne. Ulovligt fravær fører også til eftertjeneste.

Loven indeholder dernæst et kapitel om den efterstående overtrædelse af sine pligter. Der er her tale om respektstridighed, ulydighed, trusler om vold mod foranstående, samt en bestemmelse om fordobling af den almindelige voldsstraf (efter borgerlig straffelov), når forbrydelsen begås mod foresat, foranstående eller vagt i eller i anledning af tjenesten. Desuden findes i dette kapitel bestemmelser om straf for mytteri, for fremkaldelse af misnøje, der er farlig for mandstugten, og for fremsættelse af bevidst grundløse klager.

Den foranstændes overtrædelse af sine særlige pligter har ligeledes fået et særligt kapitel i loven. Her foreskrives straf for den, som ikke søger at hindre undergivne i at begå forbrydelser, og for voldstrusler mod efterstående. Vold mod efterstående sanktioneres med en straf, der forhøjes med det halve i forhold til, hvad borgerlig straffelov normalt foreskriver. Ujævn anvendelse af disciplinarmidler, forfølgelse m.v. af undergivne, undertrykkelse af klager og urigtige oplysninger om klagereglerne straffes ligeledes efter dette kapitel. Det samme gælder modtagelse af gaver og pengelån af efterstående m.v.

Tilsidesættelse af en række andre militære pligter vil ligeledes medføre straf efter militær straffelov. Dette gælder om enhver form for tjenesteforseelse, idet lovens § 63 foreskriver straf for den, som forsætligt eller uagtsomt undlader at efterkomme en pligt, der påhviler ham efter reglement, særlig forskrift eller tjenesteforholdets natur. Den, der ikke gør, hvad han kan for at afværge mytteri o.lign. - eventuelt ved anmeldelse — straffes. Desuden straffes vagtforseelser, beruselse, forstyrrelse af forhold

det mellem kammeraterne og offentlig uorden særskilt. Det samme gælder under visse omstændigheder medlemskab af foreninger, der angår tjenstlige eller politiske forhold, samt deltagelse i politiske forsamlinger og foreninger i strid med et af foresatte udstedt forbud. Endelig foreskrives straf for brud på kvarterarrest og for bortkastelse eller ødelæggelse af forsvarets ting ved skødesløshed eller forsæt.

Militær retsplejelov

Selv om de militære retter blev ophævet i 1919, har man dog fundet behov for fortsat at arbejde med særlige militære straffesager.

Disse er for det første alle sager om overtrædelse af militær straffelov, der foretages af personer, som denne lov omfatter. Endvidere sager mod »de til krigsmagten hørende personer« om strafbare overtrædelser af andre love - eksempelvis borgerlig straffelov - hvis lovovertrædelserne vedrører tjenesten eller er begået i eller i anledning af tjenesten eller på militært område eller i anvist kvarter. Det samme gælder forbrydelser mod person eller ære, der er begået mod en ved krigsmagten tjenstgørende eller en krigsfange. Krigsfanger og internerede fremmede militærpersoner ligestilles i denne henseende i krigstid med »de til krigsmagten hørende«.

Lovens hovedregel er, at militære straffesager behandles ved de borgerlige domstole efter de almindelige regler i borgerlig retsplejelov. Herfra er der dog væsentlige undtagelser, hvoraf de vigtigste vedrører eksistensen af en særlig militær anklagemyndighed, adgang til i første omgang og inden for visse grænser at afgøre straffesager uden dom (arbitrært) samt muligheden for at anvende disciplinarmidler i stedet for mindre straffe.

Loven bestemmer, at de almindelige offentlige anklagere ikke medvirker i militære straffesager, og at påtalemyndigheden i disse sager udøves af militære rettergangschefer under forsvarsministerens tilsyn.

Rettergangsmyndigheden er normalt ikke tillagt befalingsmænd, hvis kommandoområde er mindre end en regimentschef, en garnisonskommandants eller en skibschefs. I søværnet vil rettergangsmyndigheden som regel være tillagt cheferne for eskadrer eller andre større enheder. For officerer med højere grad end major eller orlogskaptajn vil vedkommende værnschef normalt være rettergangschef.

Rettergangscheferne tager selvstændigt og uafhængigt beslutning om undersøgelse og påtale. Forsvarsministeren kan dog pålægge en rettergangschef at undersøge en sag eller lade den påtale ved retten. Ministeren er derimod afskåret fra at forbyde eller standse en påtale.

Rettergangschefernes udøvelse af påtalemyndigheden er bundet af de regler, som borgerlig retsplejelov generelt fastsætter for påtalemyndighedens udøvelse, herunder den grundlæggende regel i retsplejelovens § 711, hvori det hedder, at »det påhviler de offentlige anklagere som embedspligt at fremme enhver sag med den hurtighed, som tilfældets beskaffenhed tillader, og derved ikke blot have for øje, at strafskyldige personer drages til ansvar, men også, at forfølgning af personer, som ikke er straf skyldige, ikke finder sted.«

Det anførte om rettergangschefernes selvstændige stillingtagen til påtalespørgsmålene gælder, hvad enten der er tale om overtrædelser af militær straffelov eller andre love, herunder borgerlig straffelov.

Ved udøvelse af påtalemyndigheden bistår rettergangscheferne af auditører. Auditørerne har ingen selvstændige beføjelser med hensyn til selve beslutningen om, hvorvidt der skal rejses tiltale eller ikke; men en rettergangschef skal - hvis han ikke straks afgør en sag uden dom - forhandle med vedkommende auditør om, hvorvidt tiltale skal rejses og i bekræftende fald for hvilke forbrydelser.

I øvrigt er det obligatorisk for en rettergangschef at forhandle med auditøren i visse særlige tilfælde (opretholdelse af anholdelse og beslaglæggelse, spørgsmål om anke af straffedomme m.v. og pålæg af arbitrære frihedsstraffe af mere end 30 dages varighed), samt i det hele at rådføre sig med ham i andre tilfælde, hvor sådan forhandling må anses for at være af betydning.

Hvis der opstår uenighed mellem rettergangschef og auditør, skal den sidstnævnte uden ophold indberette det til generalauditøren. Generalauditøren kan derefter forhandle med rettergangschefen om spørgsmålet; men den endelige afgørelse tilkommer rettergangschefen.

I øvrigt er det bestemt i loven, at auditørerne leder undersøgelsen i straffesager og virker som anklagere ved underretterne og landsretterne.

Om undersøgelse i *militære straffesager* gælder i øvrigt følgende hovedregler:

Når der opstår rimelig formodning for, at der

er begået en strafbar handling, påhviler det vedkommende kompagnichef og tilsvarende (samt højere foresatte) af egen drift og med størst mulig hurtighed selv at undersøge eller lade sagen undersøge.

Hvis sagen ikke afgøres arbitrært på lavere niveau, indsendes den snarest til rettergangschefen, som sender den til auditøren til videre efterforskning, hvis han (rettergangschefen) finder dette nødvendigt.

Efter loven udfører auditøren sit efterforskningsarbejde selvstændigt, men er med hensyn til de forhold, der skal undersøges, bundet af henvisningsordren. Rettergangschefen kan når som helst forlange oplysning om sagens gang. I praksis vil henvisningsordren som regel være så bredt formuleret, at den ikke indeholder reelle begrænsninger af auditørens handlefrihed.

Loven stiller auditøren noget friere, når han fra en underafdeling eller en anden selvstændig militær enhed modtager anmeldelse om, at man har konstateret eller har begrundet mistanke om, at der på militært område er begået overtrædelse af borgerlig straffelov. I så fald kan auditøren sætte sin efterforskning i gang uden henvisningsordre fra rettergangschefen. I praksis er der dog næppe nogen større forskel på dette punkt, idet efterforskning om overtrædelse af militær straffelov ofte indledes uden ordre fra rettergangschefen, ligesom auditørerne også i praksis virker som rådgivere for underafdelingschefer og andre, der har straffemyndighed uden at være rettergangschefer.

Såvel de militære myndigheder som politiet har pligt til at bistå auditøren og i påtrængende tilfælde af egen drift foretage enkelte efterforskningskridt.

Med hensyn til beslaglæggelse, ransagning, anholdelse m.v. er der tillagt auditører og auditørassistenter, der bistår ved efterforskningen, visse politimæssige beføjelser. Tilsvarende beføjelser har i øvrigt militære foresatte og vagthavende.

Auditørerne træder helt i den borgerlige anklagemyndigheds sted, når der er tale om at forberede straffesager og udføre domsforhandling ved retterne.

Auditørernes uafhængighed er sikret ved en bestemmelse om, at de står uden for den militære rækkefølge. De står under tilsyn af generalauditøren, der tillige bistår forsvarsministeren ved dennes tilsyn med påtalemyndigheden.

dighedens udøvelse og i øvrigt er ministerens juridiske rådgiver i spørgsmål, som vedrører den militære retspleje.

Den generelle begrundelse for den militære påtalemyndigheds organisation fremgår af retsplejekommissionens betænkning af 1918:

»Idet således påtalemyndigheden udøves af folk uden juridisk uddannelse, er det givet, at den må underkastes korrektiver, hvortil intet kendes ved den almindelige anklagemagts udøvelse af denne virksomhed. Påtalen i videre forstand omfatter beslutning om at sætte en undersøgelse i gang, virksomheden ved selve denne undersøgelse, rejsning af tiltale for den dømmende ret og selve udførelsen af tiltalen. Af disse 4 elementer i påtalen er det formentlig kun beslutningerne om, hvorvidt undersøgelse skal indledes og tiltale rejses samt de rent indledende skridt ved efterforskningen, der bør lægges i hænderne på kommandomyndighederne, medens den nærmere udførelse af undersøgelsen og udførelsen i sin helhed af tiltalen må overlades til juridisk skolede embedsmænd, der i denne deres virksomhed på deres side må stilles selvstændigt og handle på eget ansvar. Hertil benytter forslaget auditørkorpset, således som det allerede findes organiseret, og på den måde, at efterforskningen og endvidere tiltalen for underret og landsret udføres af auditørerne under tilsyn af generalauditøren, der står umiddelbart under vedkommende militære minister«.

Et af de mere fremtrædende træk, hvorved den militære retsplejeordning adskiller sig fra den borgerlige, er de militære myndigheders adgang til at pålægge straffe uden dom. Denne beføjelse haves ikke alene, hvor der er tale om overtrædelse af militær straffelov. Også overtrædelser af borgerlig straffelov, færdselslov, toldlov o.s.v. kan straffes uden dom, hvis de er begået under sådanne omstændigheder, at betingelserne for at behandle sagen som en militær straffesag er til stede.

Loven sætter visse grænser for den arbitrære straffemyndighed.

Straffesager må for det første ikke afgøres uden dom, når den begæede forseelse

- 1) medfører en lovbestemt skærpelse af straffen i gentagelsestilfælde,
- 2) består i vold mod eller ulovlig afstraffelse af en undergiven,
- 3) falder ind under en straffebestemmelse, hvis mindstemål overstiger den højeste straf, der

kan pålægges arbitrært (jf. nedenfor), eller der er tale om en lovovertrædelse,

- 4) hvorved en befalingsmand eller ligestillet har gjort sig skyldig i en for hans stilling usømmelig eller dermed uforenelig optreden.

Irettesættelse, kvarterarrest, vagtarrest i indtil 60 dage og bøde indtil 300 kr. kan pålægges uden dom. Over for hjemsendte kan tillige anvendes hæfte i indtil 60 dage. Frihedsstraf af mere end 30 dages varighed må dog ikke pålægges, før rettergangschefen - så vidt muligt - har forhandlet med auditøren herom.

Straffemyndigheden tilkommer underafdelingschefer og tilsvarende samt højere foresatte. Dens indhold varierer efter indehaverens grad og tjenestestilling. Hovedreglerne er følgende:

For hærens og flyvevåbnets vedkommende kan kompagnichefer og tilsvarende normalt pålægge undergivne kvarterarrest i indtil 8 dage, og hvis deres standkvarter er afsondret fra hovedafdelingen vagtarrest i indtil 4 dage.

Majorer, der fører befaling over en bataljon m.v., kan arbitrært pålægge irettesættelser samt kvarterarrest indtil 15 dage og vagtarrest indtil 10 dage.

Oberster og oberstløjtnanter, der har befaling over en batallion m.v., kan pålægge irettesættelser, kvarterarrest indtil 30 dage og vagtarrest til 15 dage samt bøder indtil 300 kr. Endvidere kan de pålægge hjemsendte hæfte indtil 15 dage.

Straffemyndigheden er graderet på lignende måde inden for søværnet.

Forsvarsministeren har arbitrær straffemyndighed over for alt personel inden for værnene, som er underkastet militær retsplejelov.

Sager, der efter rettergangschefens ordre har været genstand for efterforskning, kan - uanset den forskyldte strafs størrelse - ikke afgøres arbitrært af andre end rettergangschefen selv.

Arbitrær straf må ikke pålægges, uden at den sigtede har været afhørt, og den straffende har skaffet sig tilstrækkelig oplysning om brøden og dennes nærmere omstændigheder. Hvis han finder det rigtigst, at der finder retslig undersøgelse sted, at den forskyldte straf falder uden for hans straffemyndighed, eller er han af andre grunde betænkelig ved selv at træffe afgørelse i sagen, kan han overlade sagen til sin foresatte.

Som tidligere nævnt gælder borgerlig straffelovs almindelige regler om strafudmåling m.v. også i militære straffesager, hvilket betyder, at

de militære myndigheder ved pålæg af arbitrære straffe er forpligtet til at tage de samme hensyn som domstolene. Af »pædagogiske« grunde er disse hensyn trukket særligt frem i militær retsplejelov.

Kontrollen med anvendelsen af arbitrær straf ligger først og fremmest i kommandosystemet, idet loven pålægger foresatte, herunder rettergangscheferne, at føre nøje indseende med deres undergivnes udøvelse af den straffemyndighed, der er tillagt dem. Desuden fører Generalauditøren på forsvarsministerens vegne tilsyn på dette område.

Hvis rettergangschefen opdager, at en sag, der efter loven ikke må afgøres arbitrært, alligevel er afgjort på denne måde, ophæver han straffen, hvorefter sagen forfølges ved domstolene. Hvis rettergangschefen finder, at en pålagt straf i øvrigt er ulovlig, ufortjent eller for streng, skal han ophæve eller nedsætte straffen, hvor dette er muligt. Rettergangschefen er derimod afskåret fra nogen sinde at skærpe en allerede pålagt straf.

Det er kun i få undtagelsestilfælde, at en arbitrært pålagt straf er den endelige afgørelse, hvis den straffede ikke selv ønsker dette.

For det første har en arbitrært straffet som hovedregel altid mulighed for at forlange rettergangschefens afgørelse af sagen, hvor straffen er pålagt af en chef, der er underordnet denne. Hvis dette ønskes, skal den straffede selv sige til senest 2X24 timer efter at have modtaget meddelelse om straffens pålæg. Han standser herved straffens fuldbyrdelse, indtil den nye afgørelse foreligger. Denne rekurs er kun forbundet med ringe risiko, idet rettergangschefen ikke selv kan skærpe straffen. Men anser han straffen for at være for mild, kan rettergangschefen lade sagen afgøre ved de almindelige domstole.

Den straffede kan også indenfor 48 timer fordre sagen afgjort ved dom. Denne ret afskæres ikke ved, at han i forvejen har forlangt og fået rettergangschefens afgørelse i sagen.

En arbitrært straffet skal i hvert enkelt tilfælde uopholdeligt underrettes om de lige nævnte muligheder for at få afgørelsen prøvet.

Arbitrære afgørelser kan justeres, når senere oplysninger gør dette påkrævet. Loven bestemmer i denne henseende, at enhver foresat helt eller delvis kan eftergive en af ham selv pålagt straf, når han efter senere fremkomne oplysninger finder, at straffen vil virke hårdere end oprindeligt tænkt. Rettergangschefen har den

samme beføjelse i forhold til arbitrære straffe, der er pålagt af hans undergivne. Hvis det senere kommer frem, at straffen er pålagt helt eller delvis med urette, skal den på tilsvarende måde helt eller delvis ophæves. Hvis der opstår spørgsmål om at betale erstatning i tilfælde, hvor en straf nedsættes eller ophæves, efter at den er afsonet, afgøres dette efter den borgerlige retsplejelovs regler om forhold af denne art.

Alle arbitrære straffe indføres i en særlig straffebog, hvoraf udskrift i hvert enkelt tilfælde sendes til generalauditøren og danner grundlag for hans tilsyn med den arbitrære straffemyndigheds udøvelse. Generalauditøren gennemgår hvert enkelt straffeblad og sørger for de nødvendige korrektiver, hvis han konstaterer fejl eller mangler. Finder han, at der er grund til at gøre ansvar gældende mod nogen, henleder han vedkommende rettergangschefs opmærksomhed på det eller gør indstilling til forsvarsministeren.

Bemærkninger om straffe må ikke optages i soldaterbog og forholdsattest. Straffe, der er pålagt ved domstolene optages i rigsregistraturen og i de almindelige straffeattester efter regler, der er fastsat af Justitsministeriet.

Et særkende ved det militære straffe- og retsplejesystem er, at strafbare lovovertrædelser kan afgøres uden straf, nemlig ved brug af disciplinarmidler.

Det siges udtrykkeligt i loven, at disciplinarmidler ikke er straf, men at de - når omstændighederne taler derfor - bør anvendes i stedet for straf for mindre forsømmelser og forseelser. Heraf må følge, at borgerlig straffelovs almindelige regler om karakterisering af et forhold som strafbart, om straffens udmåling osv. i princippet også gælder på disciplinarmidlernes område. Reglerne om anvendelse af disciplinarmidler gælder for alle militære straffesager, hvadenten disse angår overtrædelser af militær straffelov eller andre love.

Disciplinarmidler kan ikke forlanges indbragt for domstolene. Den, som et disciplinarmiddel er pålagt, henvises i stedet for til at klage. Klagen har ikke suspensiv virkning.

Disciplinarmidlerne angives i loven som mundtlige tilrettevisninger, arbejde og efterøvelse i en del af fritiden, fremstilling, vagt eller anden tjeneste uden for orden samt fratagelse af friheder.

Tilrettevisninger må ifølge loven ikke udarte til skældsord eller andre upassende eller kræn-

kende udtalelser, og efterøvelse må kun benyttes til fremme af dens uddannelse, som har vist forsømmelighed eller mangel på flid i det pågældende fag.

Fratagelse af friheder som disciplarmiddel er reguleret ved nærmere regler, der bl.a. beskytter faste friheder, udgangsfrihed til sengetid samt allerede meddelte omgangs-, belønnings- og lejlighedsfriheder.

Disciplinarmidler må kun anvendes på den eller dem, som har begået forseelsen. Kollektiv afstraffelse er således forbudt, ligesom det er foreskrevet, at det ved disciplinarmidlernes anvendelse skal påses, at der ikke tilføjes nogen skade ved overanstrengelse eller på anden måde.

Tilrettevisning kan tildeles alle undergivne, medens de øvrige disciplinarmidler ikke kan anvendes på officerer og faste befalingsmænd, medmindre de er elever i en militær skole.

Enhver foresat kan tildele sine undergivne tilrettevisninger, medens anvendelsen af de øvrige disciplinarmidler er forbeholdt foresatte, »der fører befaling over eller forestår« et kompagni eller andre ligestillede eller højere stillede selvstændige afdelinger, skoler, militære pladser og institutioner m.v. Foresatte, der har kommando over en mindre tropedel eller institution, der har standkvarter afsondret fra hovedafdelingen, har samme myndighed.

Den, som et disciplinarmiddel pålægges, skal forud have tilkendegivet, hvori det består samt grunden til dets anvendelse.

Ved hver underafdeling føres bog over anvendte disciplinarmidler.

Uhjemlet anvendelse af disciplinarmidler straffes særskilt efter militær straffelovs § 58.

Klageregler

Forsvarets militære personel er underkastet særlige klageregler. Disse regler er forskellige for befalingsmænd og menige og er kun lovfæstet for de værnepligtige meniges vedkommende.

De egentlige klageregler inden for forsvaret synes principielt kun at skulle finde anvendelse på klager over enkeltpersoner eller myndigheder, som under en eller anden form ønskes draget til ansvar for deres handlinger, medens almindelige besværginger over og ønsker om ændringer af forholdene kan fremføres mere uformelt ad tjenestevejen eller via de i forsvaret etablerede samarbejdsorganer. Afgrænsnin-

gen af de egentlige klageregler område kan ofte volde vanskeligheder i konkrete tilfælde. Dette gælder navnlig med hensyn til de regler, som er fastsat for det menige personels vedkommende.

De klageregler, som gælder for hærens og flyvevåbnets befalingsmænd, findes i Tjenestereglement for Hæren af 22. juni 1939, hvis pkt. 24 lyder således:

»Tror nogen sig i den nødvendighed at måtte klage, skal han henvende sig til den nærmest foresatte chef, selv om klagen er rettet mod selve denne chef. Når denne er i samme garnison som klageren, skal henvendelsen ske personligt. Er klagen rettet mod en anden foresat, melder han - ved ophold i samme garnison - personligt til denne, forinden han klager.

Fra disse regler må der kun afviges, når sagens oplysning kan lide skade ved, at den pågældende for tidligt kommer til kundskab om klagen.

Nægter den nærmest foresatte chef at fremme klagen, kan klageren henvende sig til den næste instans.

Skriftlige klager stiles til den klageren nærmest foresatte regimentschef eller højere chef.«

Tjenestereglementet bestemmer videre i pkt. 25, at dersom flere har noget at forebringe i forening, skal 2 af dem på egne og de øvriges vegne fremføre det fælles anliggende. Sker det skriftligt, skal skrivelsen indeholde oplysning om samtlige deltagere.

For søværnets vedkommende findes tilsvarende bestemmelser i Kundgørelse for Søværnet af 25. november 1941 (B. 27-1941) om forskellige tjenestebestemmelser for søværnets militære personel. § 33 i denne kundgørelse er formuleret således:

»I tilfælde af, at en undergoven mener at have berettiget årsag til på grundlag af straffelovens bestemmelser at fremføre klage over en foresat, skal han så vidt muligt melde det til denne, forinden han forebringer klagen for dennes nærmeste foresatte.

Såfremt denne afslår at afgøre eller fremme sagen, kan klageren henvende sig til den næste højere foresatte.

Sådanne klager bør være velbegrundede, da de i modsat fald kan medføre straf for den pågældende.

I tilfælde af, at flere har noget at klage over, forebringe eller andrage om, skal 2 af dem på samtliges vegne fremføre det fælles anliggende.«

Disse regler er gentaget i Kundgørelse for Søværnet af 22. april 1942 (B. 5-1942), der giver bestemmelser for uddannelsen i søværnets skibe.

De klageregler, som gælder for menigt mandskab er fastsat i Lov nr. 200 af 11. juni 1954 om talsmænd og klageadgang for menige af det militære personel. Loven gælder ifølge sin ordlyd kun for værnepligtige; men ved Kundgørelse for Forsvaret B. 32-1960, pkt. 1, er det bestemt, at lovens regler finder tilsvarende anvendelse for personel af konstabel- og overkonstabelgrad samt for elever på befalingsmandsskoler. Der gælder således ensartede klageregler for alt menigt personel.

Det er fastsat i lovens § 8, at klage over en foresat eller en foranstående skal fremføres skriftligt eller mundtligt for afdelingschefen (bataljonchefen eller dertil svarende chef).

Såfremt flere ønsker at klage i forening, skal 2 af dem på de øvriges vegne fremføre den fælles klage; sker det skriftligt, skal klagen indeholde oplysninger om samtlige deltagere.

I § 9 bestemmes det, at en menig, der ønsker at fremføre en klage over en foresat eller foranstående skal have adgang til at drøfte sagen med en talsmand og til at lade denne møde med sig eller i stedet for sig ved klagens fremførelse. Talsmanden har altid ret til at nægte sin medvirken ved sådanne klagers indgivelse.

Det bestemmes videre i § 10, at den af vedkommende chef truffene afgørelse vedrørende en klage skriftligt og direkte kan indbringes for Forsvarsministerens Klageudvalg.

Såfremt flere deltager i klagen, gøres der også her brug af den tidligere nævnte bestemmelse om, at 2 skal optræde på de øvriges vegne, og at klagen skal indeholde oplysning om alle deltageres navne.

Klageudvalgets sammensætning er fastsat i § 11. Det består af følgende medlemmer:

1. En civil, kommitteret som formand.
2. En auditor.
3. En tjenstgørende militær person af det pågældende værn, korps el. lign.

Medlemmerne udpeges af forsvarsministeren for 3 år ad gangen.

I § 12 angives udvalgets beføjelser således:

1. Afvisning med påtegning om grunden i tilfælde, hvor klagen uden nærmere undersøgelse kan ses at være ganske ubegrundet.
2. Oversendelse til andre myndigheder, hvorunder klagen henhører (f.eks. politi eller andre borgerlige myndigheder).
3. Nærmere undersøgelse, herunder afhøring af klageren og indhentelse af erklæring fra militære myndigheder.

Klageren og den, over hvem der klages, skal snarest have meddelelse om klagens modtagelse og skal i alle tilfælde underrettes om sagens udfald.

Såfremt sagen ikke afvises eller oversendes til anden myndighed, afgiver udvalget - eventuelt efter foretagen undersøgelse - indstilling til forsvarsministeren, der træffer afgørelse.

Forsvarsministeren fører i øvrigt tilsyn med udvalgets arbejde og fastsætter de nærmere regler for forretningsgangen.

Endelig er der i § 13 truffet bestemmelse om, at forsvarsministeren kan henvise andre besværgelser end de i § 10 omhandlede klager til klageudvalgets behandling.

Ved Kundgørelse for Forsvaret af 1. september 1954 (B. 20-1954) er der givet vejledende bemærkninger vedrørende klageovens regler, ligesom der er optaget enslydende afsnit herom i lærebøgerne for hærens og flyvevåbnets menige samt for orlogsgaster.

Ud over de nævnte generelle klageregler, gælder specielle regler med hensyn til klage over disciplinarmidler og om arbitrære straffe i de undtagelsestilfælde, hvor disse ikke kan indbringes for domstolene, samt med hensyn til militære strafafsoneres klager over afsoningsforholdene.

Endelig kan nævnes, at militærpersoner har samme ret som alle andre borgere til at beklage sig til Folketingets Ombudsmand. Herved må blot erindres ombudsmandslovens bestemmelse om, at klager over afgørelser, der kan ændres af højere administrativ myndighed, ikke kan indgives til ombudsmanden, forinden den højere myndighed har truffet afgørelse i sagen.

KAPITEL II

Udviklingen med hensyn til anvendelse af straffe og disciplinarmidler

I årene 1964-1967 er der indtruffet et meget betydeligt fald i antallet af anvendte straffe og disciplinarmidler for overtrædelse af militær straffelov, hvilket bl.a. kan ses af nogle af Generalauditøren foretagne talmæssige opgørelser. For strafanvendelsens vedkommende er

der således udarbejdet en indekseberegning med 1959 som basisår. Denne opgørelse giver for menigt personels vedkommende følgende billede af udviklingen for forsvaret som helhed for de hyppigst forekommende militære lovovertrædelser i den nævnte 4-års periode:

Indeks 1959 = 100

Forsølseskategori	1964		1965		1966		1967	
	antal	indeks	antal	indeks	antal	indeks	antal	indeks
Rømning	152	99	145	95	103	67	93	61
Ulovlig udeblivelse	5192	97	3908	73	3171	59	2496	47
Respektstridighed	1371	97	960	68	696	49	488	40
Ulydighed	1203	115	803	77	574	55	478	46
Pligtforsømmelse	4440	114	3520	90	2895	74	1602	43
Vagtforsøelse	1478	105	1105	78	880	62	845	59
Beruselse og offentlig uorden	647	176	588	160	471	128	406	110

Med hensyn til anvendelse af disciplinarmidler foreligger en tilsvarende indekseberegning og opdeling efter forsølseskategorier ikke. En simpel talmæssig opgørelse viser følgende udviklingsbillede for forsvaret som helhed.

År	Antal anvendte disciplinarmidler
1964	51.025
1965	39.931
1966	31.832
1967	24.104

Kassationsprocenten for de sessionshold, hvoraf de værnepligtige i den omhandlede periode er udskrevet, har været stedse faldende, hvoraf formentlig kan sluttes, at nedgangen i antallet af straffe og disciplinarmidler ikke skyldes en stærkere frasortering af uegnede værnepligtige.

Den stærkt formindskede anvendelse af formelle sanktioner synes således i det store og hele at måtte tilskrives ændringer inden for forsvaret.

Udvalget ser sig ikke i stand til at vurdere de mulige årsagers indbyrdes vægt, men kan blot konstatere, at der siden 1965 er forløbet en udvikling, der må betegnes som ønskelig, og som i hvert fald i et vist omfang synes at kunne tages som udtryk for, at de senere års mangeartede bestræbelser på at tilpasse forholdene i forsvaret til ændrede pædagogiske, ledelsesmæssige og samarbejds-mæssige synspunkter har båret frugt.

Da der ikke er sket ændringer af de formelle regler på strafferetlige og retsplejemæssige områder inden for forsvaret, må den stedfundne nedgang i anvendelsen af straffe og disciplinarmidler skyldes en personlig indsats fra forsvarets personel. Man synes nu at nærme sig grænserne for, hvad der kan opnås inden for

de rammer, som lovgivning og domspraksis sætter, idet de for perioden efter 1967 foreliggende talopgørelser tyder på, at der er ved at indtræffe en vis stagnation i udviklingen.

Udvalget anser det for ønskeligt, at der foretages visse ændringer af de for forsvaret gældende strafferetlige og retsplejemæssige regler, der er skabt ud fra andre pædagogiske, ledelsesmæssige og samarbejds-mæssige forudsætninger end dem, der råder i nutiden. Dels finder udvalget dette nødvendigt for at stabilisere den foran omtalte udvikling, og dels finder man, at der herudover kan anføres en række gode begrundelser for stadige bestræbelser på yderligere at nedbringe sanktionsfrekvensen i forsvaret.

For det første må det antages, at en udbredt anvendelse af straf kan føre til en devaluering af straffens motiverede eller præventive betydning.

Det kan for det næste anføres, at vagtarrest og fængsel går ud over uddannelsen, som de straffede ikke kan deltage i under afsoning. Det bemærkes herved, at der ikke synes at være reelle muligheder for at indhente tabt uddannelse i en eftertjenesteperiode.

Endvidere er straffesagers behandling et tidrøvende og kostbart irritationsmoment, ligesom et stort antal straffe og disciplinarmidler er en belastning for forsvarets renommé.

Vigtigere er det imidlertid, at en udbredt sanktionsanvendelse synes at være i direkte modstrid med forsvarets pædagogiske målsætning. Herom henvises til 1. del-betænkning, side 13, hvorefter der skal lægges afgørende vægt på at stimulere de værnepligtiges aktivitet, engagement, selvstændighed og oplevelse af personligt medansvar.

Hvis risikoen for at pådrage sig sanktioner er stor, må den enkeltes bedste forsvar herimod uvilkårligt blive at foretage sig mindst muligt og så vidt muligt undgå selvstændig stillingtagen, der altid indebærer mulighed for at tage fejl og dermed for at blive straffet. Stor sanktionsrisiko må derfor antages at befordre en passiv, afventende og uengageret holdning, der forkaster tanken om at tage et personligt medansvar.

Endvidere kan henvises til 1. del-betænkning, side 12, hvor man fra »den blå betænkning« citerer den almindelige erfaring, at realisering af pædagogiske mål ikke blot afhænger af bestemte undervisningsformer og andre undervisningsmidler, men i nok så høj grad af det, man

kalder skolens atmosfære. Stor sanktionsrisiko må antages at påvirke et uddannelsessteds atmosfære i negativ retning.

På side 13 i 1. del-betænkning lægges vægt på en bedring af klimaet i de militære enheder gennem ændring af relationerne mellem de værnepligtige menige og deres befalingsmænd. Stor sanktionsanvendelse må antages at udgøre en hindring for en sådan klimaforbedring.

I samme betænkning anføres på side 12, at soldaten ikke kan opdrages til på kampladsen at udvise blind lydighed over for ordrer derved, at man under uddannelsen fremtvinger lydighed gennem trusler om anvendelse af straf og andre sanktioner. Stor sanktionsanvendelse i fredstid må altså antages at være uden mening i denne relation.

Blandt de metoder, som anses for velegnede til at nå det pædagogiske mål, nævnes i betænkningen på side 14 åben og relativ uformel kommunikation. Stor sanktionsrisiko og -anvendelse må antages at modarbejde dette.

Stor sanktionsanvendelse synes ligeledes at måtte modarbejde den realistiske lederskabsform, som udvalget har gjort sig til talsmand for i 1. del-betæknings 3. kapitel. Specielt henvises til side 17, hvor det anføres, at lederens mulighed for at påvirke gruppens normer er betinget af, at han selv i en vis udstrækning betragtes som medlem af gruppen, og til side 19, hvor det nævnes, at placering af kontrolfunktionen hos gruppelederen vil medføre, at han kommer til at stå uden for »vi-fællesskabet«. Heraf følger, at i jo højere grad en gruppes formelle leder er impliceret i sanktionsanvendelsesprocessen (f.eks. som den, der indberetter, foretager afhøringer samt pålægger og eksekverer sanktioner), desto ringere er hans mulighed for reelt at influere sin gruppe og dermed hans muligheder for at opbygge en holdbar, personlig autoritet.

Dette synes i hvert fald at måtte have gyldighed, hvor sanktionsanvendelsen er stor og rammer mange. Ræsonnementets gyldighed forekommer derimod mere tvivlsomt, hvis strafanvendelse er sjælden og kun rammer overtrædelser af normer, der er almindeligt accepteret i gruppen. I så fald kan man tænke sig, at sanktionsanvendelsen imødekommer gruppens egne synspunkter og behov for at reagere mod en udbryder, og at den formelle sanktionsudøvelse under disse bestemte forudsætninger kan styrke lederens personlige autoritet.

På det anførte grundlag har udvalget anset

det for sin opgave at anvise midler til nedsættelse af antallet af anvendte straffe og disciplinarmidler i forsvaret.

Det er udvalgets opfattelse, at stabilisering af den foran i dette kapitel skildrede udvikling og en yderligere nedbringelse af sanktionsfrekvensen uden kompromittering af forsvarets effektivitet bedst vil kunne gennemføres ved, at ændringer af forsvarets straffe- og retspleje-

system samordnes med en indsats over et bredere felt.

Udvalget skal i det følgende anføre nogle principielle betragtninger herom, idet man finder, at den nærmere udformning af nye regler på det straffe- og retsplejemæssige område - herunder klageregler - bør overlades til juridisk sagkyndige.

KAPITEL III

Formålet med anvendelse af straf og disciplinarmidler i forsvaret

I den almindelige debat såvel i som uden for forsvaret hævdes ofte, at den militære disciplin er en væsentlig del af grundlaget for forsvarets effektivitet, og at hovedformålet med strafforholdene i forsvaret er disciplinens opretholdelse.

Udvalget har derfor anset det for væsentligt at søge disciplinbegrebet nærmere belyst og defineret, og har i denne henseende modtaget bistand af 3 studiegrupper, bestående af officerer fra henholdsvis hæren, søværnet og flyvevåbnet.

De grundlæggende bestemmelser for det militære personels almindelige pligter blev for hærens vedkommende udformet i tjenestereglement af 22. juni 1939, udgivet af det daværende krigsministerium, og for søværnets vedkommende i Kundgørelse for Søværnet B. 5-1942, udgivet af det daværende marineministerium den 22. april 1942. Tilsvarende ministerielle bestemmelser ses ikke at være udgivet for flyvevåbnet. Ingen af de nævnte bestemmelser omtaler disciplinen som selvstændigt begreb, men betoner loyalitet mod staten og tjenesten, lydighed mod love, bestemmelser og foresattes befalinger samt efterståendes respektpligt over for foranstående.

Kortere beskrivelser af disciplinbegrebet har derimod været anført i tidligere udgaver af Hærkommandoens og Søværnskommandoens lærebøger for menige. I denne forbindelse kan af 1962-udgaven af »Lærebog for Orlogsgaster« fra kapitlet »Forseelse og straf« citeres følgende: »Det vil (derfor) ofte blive nødvendigt for den enkelte uden modvilje eller tøven at skyde personlige ønsker til side og at opgive personlige goder til gavn for tjenesten eller for fællesvellet, når ordre herom foreligger. Det er det, man kalder disciplin«. Endvidere kan nævnes, at det i den i 1968 udgivne grundbog for hærens menige »Den danske Soldat« i et af

snit med undertitlen »Disciplin« siges, at »hærens effektivitet og kampduelighed forudsætter orden og disciplin, det vil sige, at den, som har ret til at befale, må kunne være sikker på, at givne ordrer adlydes. Det er derfor soldatens første pligt villigt og nøjagtigt at adlyde enhver lovlig, tjenstlig ordre, givet af en foresat.«

Den lærebog for menige, som nu anvendes inden for søværnet, betjener sig ikke af disciplinbegrebet under beskrivelsen af de almindelige tjenesteforhold, medens den i 1970 udgivne lærebog for menige i hæren nævner, at der i dette værn gælder særlige former for disciplin, svarende til at »enhver person i et samfund underkaster sig - mere eller mindre bevidst - forskellige former for disciplin ved at overholde en række skrevne og uskrevne love, bestemmelser, forskrifter, adfærdsnormer m.m.« som »forudsætning for, at samfundet kan virke, og mennesker kan arbejde sammen og omgås på passende måde«. I bogens afsnit om omgangsformer nævnes det, »at disciplinen skifter karakter fra en i hovedsagen formel disciplin i rekruttiden til i højere grad at blive en arbejdsdisciplin i den senere del af uddannelsen«. Det siges videre, at »en forudsætning for en sund, hensigtsmæssig disciplin og omgangsform vil være, at der mellem soldaterne indbyrdes og mellem dem og deres befalingsmænd efterhånden - foruden et naturligt kendskab til hinanden - også opstår gensidig agtelse og tillid«.

I de nævnte lærebøgers kapitler om rets- og straf forhold udtales under afsnittet »Forseelser mod disciplinen«: »For at sikre disciplinen i forsvaret har loven fastsat straf for forseelser mod denne«. I denne forbindelse fremhæver bogens tekst særlig respektstridig opførsel over for foranstående eller vagt, ulydighed mod foresats eller vagts tjenstlige befaling, vold eller

trusler herom mod foranstående eller vagt samt mytteri.

Forskellige andre kilder har i tidens løb som element af den militære disciplin omtalt begreber som »ubetinget lydighed«, »selvdisciplin«, »mekanisk disciplin« og »villet, forstående disciplin«.

Det for udvalget foreliggende tyder således på, at de loyalitetsbetonede forhold, der i almindelig sprogbrug betegnes som den militære disciplin, ikke kan beskrives entydigt, idet betydningen i nogen grad varierer efter de relationer, hvori ordene anvendes.

Når hertil kommer, at ordet disciplin synes at være ret stærkt følelsesladet, hvad enten det anvendes i eller uden for forsvaret, har udvalget ikke i disciplinbegrebet fundet et tilstrækkelig sikkert udgangspunkt for arbejdet med problemerne omkring sanktionsanvendelsen og retsplejen i forsvaret.

I stedet for er man gået ud fra det synspunkt, at graden af overensstemmelse mellem den adfærd, man kræver af forsvarets personel, og personellets faktiske handlemåde, er af afgørende betydning for forsvarets effektivitet, idet dette forhold er bestemmende for, i hvilket

omfang ledelsens intentioner kommer til praktisk udførelse. Dette må gælde, hvad enten disse intentioner er tilkendegivet i love og bestemmelser eller i form af direkte ordrer i enkelte situationer.

Efter udvalgets opfattelse bør styrkelsen af forsvarets effektivitet også være det bærende hensyn bag de regler, der skal gælde på de i nærværende betænkning behandlede områder.

Ud fra dette grundsynspunkt fremtræder anvendelsen af straffe og disciplinarmidler som et enkelt blandt andre midler til at opnå størst mulig overensstemmelse mellem krævet og faktisk handlemåde.

Det er således vigtigt, at forsvarets straffe- og retsplejesystem indrettes på en sådan måde, at det ikke modarbejder, men understøtter de bestræbelser, som gøres på pædagogiske, ledelses- og samarbejdsområder for at opnå en sådan overensstemmelse.

Som nævnt foran i kapitel II er der knyttet en række uheldige virkninger til udbredt anvendelse af negative sanktioner. Anvendelse af straffe og disciplinarmidler bør derfor under alle omstændigheder være en nødløsning, der kun tages i brug, når andre midler ikke slår til.

KAPITEL IV

Forudsætninger for tilnærmelse mellem krævet og faktisk adfærd

Da sanktionsanvendelse er en følge af manglende opfyldelse af adfærdskrav, er forudsætningerne for at opnå den bedst mulige overensstemmelse mellem krævet og faktisk adfærd også af væsentlig betydning for overvejelser om midler til at reducere anvendelsen af straffe og disciplinarmidler i forsvaret, bl.a. fordi anledningen til at anvende sådanne midler forsvinder i samme omfang, som personellet opfylder de stillede krav. Det samme gælder i det omfang, hvori krav, der ikke opfyldes, eventuelt kan bortfalde.

Efter udvalgets opfattelse må det være en væsentlig forudsætning for at opnå høj grad af overensstemmelse på dette område, at de krav, som stilles til personellet, fastlægges og formuleres realistisk i forhold til forsvarets funktion og under hensyntagen til, hvad der kan forventes opfyldt under de på ethvert tidspunkt rådende forudsætninger. Endvidere findes det vigtigt, at kravene kommunikeres i tilstrækkeligt omfang og på forståelig måde, således at personellet har fornødent kendskab til, hvad der kræves. Endelig må det anses for betydningsfuldt, at der lægges vægt på at fremme foranstaltninger, som må antages at tilskynde til opfyldelse af de stillede krav, og på dæmpning af sådanne faktorer, som må antages at have den modsatte virkning.

Målsætninger

Krav til personellet, ud over hvad der er nødvendigt for at nå de mål, som tilsigtes med forsvaret, vil blot føre til, at tid og kræfter spildes på at opnå utilsigtede formål uden betydning for forsvarets effektivitet. Det vil derfor i første række være betydningsfuldt at bringe klarhed over formålet med de forskellige former for virksomhed inden for forsvaret, at sikre overensstemmelse mellem de mål, som

sættes på forskellige områder, samt at afstemme kravene til personellets handlemåde efter disse mål.

Desuden vil det være vigtigt at tilkendegive målsætningerne for forsvarets personel, idet opstilling af mål ingen praktisk virkning kan få, hvis de ikke kendes af de mennesker, som skal søge at nå dem.

Kendskab til såvel generelle formål som målsætninger på lavere planer og i konkrete situationer er en afgørende forudsætning dels for opnåelse af en positiv motivation og dels for den handlefrihed, der tillader valget af de veje og midler, som i den øjeblikkelige situation med størst sikkerhed fører til det ønskede resultat. Alternativet til en fyldestgørende formidling af kendskab til formål bliver ofte, at man i for høj grad må falde tilbage på krav om formelle handlemønstre og standardprocedurer, der er kendetegnet ved en række påbud og forbud, hvis formål ikke erkendes af personellet. Herved undergraves personellets motivation, og udbyttet af de kundskaber og færdigheder, som er tilegnet under de militære uddannelser, formindskes, fordi personellet står dårligt rustet til at foretage nødvendige tilpasninger i tilfælde, hvor den aktuelle situation stiller krav om improvisationer i forhold til, hvad man har gennemsejlet på øvelsespladsen.

Strafrisikoen vil alt andet lige stige med antallet af påbud og forbud. Derfor bør der ikke eksistere flere strafsanktionerede påbud og forbud, end forsvarets formål nødvendiggør. Klarhed over forsvarets målsætninger på forskellige niveauer bliver således af betydning som vurderingsgrundlag for de konkrete adfærdskravs berettigelse samt for bedømmelsen af deres vigtighed som basis for at træffe bestemmelse om de midler, der skal bringes i anvendelse for at sikre kravenes opfyldelse.

Systemtilpasning

Graden af overensstemmelse mellem krævet og faktisk adfærd beror på et samspil mellem individer og miljø. Yderligere tilnærmelse på dette område synes således at kræve en tilpasning mellem forsvaret som miljø og de mennesker, det omfatter.

I denne henseende er det naturligt, at interessen i særlig grad samler sig om de værnepligtige, der som gruppe betragtes i en række henseender adskiller sig klart fra andre personelgrupper. Det er den største gruppe og desuden den gruppe, som sammen med de frivillige menige har det største antal straffe og disciplinarmidler pr. mand. Endvidere er de værnepligtige den gruppe, som udskiftes hyppigst og i store hold. Endvidere hviler denne gruppes tilhørsforhold til forsvaret på et tvangsmæssigt grundlag, ligesom gruppens medlemmer rekrutteres fra stort set samme aldersklasse.

I samspillet mellem individ og miljø indgår påvirkninger fra de mange forskellige enkeltmiljøer, som udgør det samfund, de værnepligtige er vokset op i. Endvidere indgår heri påvirkninger fra de miljøer, som er aktuelle for de værnepligtige, hvilket er både det miljø, der udgøres af vedkommende militære tjenestested, og de civile miljøer, som de værnepligtige fortsat har forbindelse med.

Jo livligere forbindelse, de værnepligtige har med civile miljøer i det omgivende samfund, desto større vil påvirkningerne herfra være. Under de nuværende forhold, hvor dels massekommunikationsmidler og dels frirejse- og morgentegnsordningerne har styrket de værnepligtiges forbindelse med det øvrige samfund, påføres de miljøpåvirkninger, som udgår fra forsvaret, en større konkurrence end tidligere. Dette må antages at føre til, at afvigelser i forhold til det eller de miljøer, de enkelte værnepligtige i øvrigt kender, vil træde tydeligere frem, og den øgede påvirkning fra miljøer, der er naturlige for de enkelte værnepligtige, må antages at øge vanskelighederne med hensyn til at opnå accept af særregler inden for forsvaret, når disse ikke fremtræder som klart begrundet i de opgaver, der skal løses.

Når hertil kommer, at den tid, forsvaret har til rådighed til påvirkning af de værnepligtige, er blevet mindre som følge af tjenestetidens afkortning, findes det rationelt at lægge betydelig vægt på den tilpasning af systemet til ændrede vilkår, der i nogen tid har været under udvikling i forsvaret, og som i det store og hele

synes at være i overensstemmelse med de i udvalgets tidligere del-betænkninger fremførte forslag og synspunkter.

Udvalget finder imidlertid anledning til på dette sted at fremdrage det i første del-betænkning stillede forslag om forskydning af vægten i bestemmelser m.v. fra det formelle mod det funktionelle. Uden ændring af bestemmelser, hvis indhold og form det ikke falder naturligt for de værnepligtige at acceptere, må der påregnes væsentlige begrænsninger med hensyn til det udbytte, som ellers skulle kunne følge af en nyorientering på pædagogiske, ledelsesmæssige og samarbejds-mæssige områder.

I denne forbindelse kan bl.a. nævnes, at det vil bringe befalingsmændene i en vanskelig situation, hvis de skal kræve gennemførelse af formaliteter, som efterstående ikke kan acceptere som velbegrundede. Samtidig med, at der i den almindelige samfundsudvikling foregår en nedbrydning af tidligere tiders formelle autoritetsmønstre, synes udviklingen også at føre bort fra omgangsformer og andre handle-mønstre, som har til formål at understrege forskelle i social status. Endvidere synes man i stadig højere grad at kunne iagttage variationer på dette område fra miljø til miljø. Som følge heraf vil der være stigende vanskeligheder forbundet med at fastlægge formelle handle-mønstre, der kan stå som fællesnævner for, hvad personellet eller størsteparten af det finder ukunstlet og dermed acceptabelt. Dette gælder navnlig for de værnepligtige personelgrupper, som udskiftes hyppigst. Men den nævnte tendens til miljømæssig differentiering må tillige antages efterhånden at komme til at præge forsvarets faste befalingsmænd, der også tilgår forsvaret med forskellig miljømæssig baggrund.

Endvidere kan nævnes, at de foran nævnte ændringer af holdninger og metoder vedrørende pædagogik, ledelse og samarbejde formentlig vil medføre, at man i endnu højere grad end hidtil i mange situationer vil undlade at kræve formaliteter opfyldt for at opnå en mere afslappet og effektiv arbejdsatmosfære. Dette kan imidlertid føre til usikkerhed både hos foranstående og efterstående med hensyn til, hvornår det formelt korrekte handle-mønster skal følges, og heraf kan igen følge en vis generel utryghed, der vil gøre sig gældende med særlig styrke, hvor krav om formelle handle-måder er sanktioneret med straf.

Det er også af den grund udvalgets opfattelse, at en systemtilpasning bl.a. bør føre til, at

der ikke eksisterer flere strafsanktionerede adfærdsforskrifter end strengt nødvendigt for at nå forsvarrets mål. For at lette tilpasningsmulighederne for værnepligtige fra forskellige miljøer, bør al anden adfærd i højere grad end hidtil bero på de normer, der i forsvaret som andre steder naturligt vil danne sig ved menneskers omgang med hinanden.

I sin første del-betænkning har udvalget som forslag til målsætning for det militærpædagogiske arbejde i forsvaret givet udtryk for, at dette arbejde bør tilstræbe at stimulere aktivitet, engagement, selvstændighed og oplevelse af personligt medansvar samt bør følge veje og betjene sig af midler, som er i mindst mulig modsætning til det rådende civile livsmønster.

Denne målsætning er i juni 1968 af chefen for hæren indkorporeret i følgende formulering af det generelle formål med uddannelsen i hæren:

»Målet for hærens samlede uddannelsesaktivitet i fredstid er inden for de rammer, lovgivningen og de foresatte myndigheder har sat, at give dækningsstyrkens og mobiliseringsstyrkens enheder en sådan kunnen, et sådant sammenhold og en sådan evne til at samarbejde med andre, at de - alene eller sammen med styrker af andre værn og allierede enheder - effektivt kan løse de opgaver, der måtte blive dem pålagt ved landets forsvar. Den for deltagelse i fredsbevarende operationer under De Forenede Nationers ledelse fornødne uddannelse må tilsvarende tillægges fornøden vægt.

Den første samlede uddannelse skal give den enkelte soldat, menig som befalingsmand, en sådan fysisk og psykisk styrke og udholdenhed samt sådanne praktiske færdigheder, at han under tjenesten såvel i dækningsstyrken som senere i mobiliseringsstyrken sikkert og effektivt kan løse sine opgaver selv under en krigs voldsomme belastninger.

Uddannelsen skal formes således, at den fremmer og støtter den enkeltes aktivitet, engagement, selvstændighed og oplevelse af personligt medansvar. Herved styrkes den oplevelse af tilhørsforhold til enheden, som er en af de mest betydende faktorer bag militær effektivitet.

Uddannelsen skal gennemføres under anvendelse af ledelsesformer, der - alt efter situationen, opgaven og enhedens indre forhold - i størst mulig grad bygger på lederens personlige autoritet. Ved således at søge enheden sammenvejset til et hele og ved mest muligt at oparbejde ledernes personlige autoritet opbygges enhedens og den enkeltes lydighed, dvs. villighed til at udføre givne ordrer korrekt.

Alle skal under uddannelsen opnå en klar forståelse af, at et retssamfunds anvendelse af militære magtmidler er strengt bundet til de lovlige myndigheders bestemmelse herom, samt at anvendelsen i krigstid skal finde sted under overholdelse af de af Danmark tiltrådte internationale aftaler om krigsførelse.

Under den første samlede uddannelse skal den enkelte tillige bibringes en klar forståelse af forsvarrets placering i samfundets øvrige organer. Den civile tjenestetidsundervisning støtter denne del af uddannelsesvirksomheden.«

Denne formålsformulering har efter udvalgets opfattelse tillige gyldighed for uddannelsen i søværnet og flyvevåbnet og bør følgelig lægges til grund ved bedømmelse af de adfærdskrav, som stilles til forsvarrets personel og ved formulering af eventuelle nye eller ændrede krav.

Det vil efter udvalgets opfattelse være rationelt at foretage en gennemgang af samtlige de i forsvaret gældende bestemmelser med henblik på at undersøge, i hvilket omfang de deri indeholdte adfærdsforskrifter på alle punkter måtte være i overensstemmelse med forsvarrets uddannelsesmæssige målsætning og nødvendige for at opnå de mål, som ønskes opnået på de enkelte områder.

En sådan gennemgang vil imidlertid være uoverkommelig på udvalgsbasis. Udvalget skal derfor indskrænke sin virksomhed til i hovedtræk at gennemgå militær straffelov og militær retsplejelov samt de nu gældende omgangs-, hils- og tiltaleformer, der skønnes at have særlig betydning for arbejdsklimaet i forsvaret, idet man anbefaler de militære myndigheder efterhånden at tage andre områder op til kritisk revision.

KAPITEL V

Omgangs-, hilse- og tiltaleformer

De i forsvaret foreskrevne omgangs-, hilse- og tiltaleformer er motiveret af stort set de samme hensyn, som ligger bag de forskellige høflighedsnormer m.v., som det øvrige samfund betjener sig af. Men af traditionsbestemte årsager har høflighedsformerne i forsvaret - selv om der i de senere år er sket lempelser på dette område - et særligt præg, der kan forekomme noget stift og autoritært, ikke mindst fordi disse normer i ret stor udstrækning beror på regler, der er obligatoriske, og hvis overholdelse kan tvinges igennem ved hjælp af straf.

Forsvarets omgangs-, hilse- og tiltaleformer afviger i ikke ubetydelig grad fra de former, som råder i de fleste civile kredse. De særlige regler i forsvaret har i nogle tilfælde en praktisk funktion, der imidlertid i ret stor udstrækning synes lige så godt at kunne opfyldes ved hjælp af mindre regelbundne omgangsformer m.v.

De særlige omgangs-, hilse- og tiltaleformer skønnes i det store og hele at være af underordnet betydning med hensyn til opnåelse af de mål, som er opstillet for uddannelsen i værnene. En del af de tidligere gældende regler menes endda under uheldige omstændigheder at kunne modvirke uddannelsesmålenes realisering. Denne hæmmende virkning synes mindre at være knyttet til selve det ved reglerne fastlagte adfærdsmønster, men mere til den ufrihed eller manglende valgfrihed, som den bagved liggende straftrussel skaber, og som forringer såvel meniges som befalingsmænds muligheder for at indrette sig efter egen personlighed og de nærmeste omgivelseres særlige forhold.

Udvalget anser det derfor for vigtigt, at straftruslen fjernes fra dette område i alminde-

lighed, medmindre der foreligger en af militær straffelovs § 47 omfattet respektstridighed. Egentlige forskrifter, hvis overtrædelse kan medføre straf for tjenesteforseelse, bør derfor begrænses mest muligt på dette felt.

Udvalget har derimod intet imod, at de nuværende regler — med enkelte justeringer — bliver stående som rene anvisninger af, hvad man på dette område inden for forsvaret anser for at være god tone og praktisk omgangsform, og som udtryk for, hvad man gerne ser opretholdt for at bevare værnenes særpræg til støtte for en følelse af samhørighed.

Sådanne generelle anvisninger bør først og fremmest opfattes som en hjælp til opnåelse af et gnidningsfrit samvær i enhederne i den første tid efter de værnepligtiges møde til uddannelse. Omgangsformer m.v. bør bero på normer, som i de enkelte enheder udkrystalliserer sig af personellets daglige omgang med hinanden. Dette vil efter udvalgets opfattelse byde de bedste muligheder for at nå frem til omgangs-, hilse- og tiltaleformer, som er tilstrækkeligt fleksible til at kunne føles naturlige for størsteparten af forsvarets personel. Den omstændighed, at normdannelsen tager sit udgangspunkt i de foran nævnte anvisninger og vil kunne påvirkes gennem de kommunikationsveje, som nu er etableret i forsvaret, vil efter udvalgets formening indebære fornøden sikkerhed for, at en vis tilstrækkelig ensartethed vil kunne opretholdes.

Udvalget finder iøvrigt, at de foran nævnte generelle anvisninger til stadighed bør underkastes revision, således at afstanden herfra og til de normer, som danner sig senere under tjenesteforløbet, bliver mindst mulig.

KAPITEL VI

Militær straffelov og retsplejelov

Særskilt lovgivning

Som det fremgår af det foregående, ser udvalget forsvarrets straffe- og disciplinarsystem som et blandt mange andre midler **til** at korrigere personellets handlemåde, så denne i størst mulig udstrækning kommer til at stemme overens med de særlige adfærdskrav, som må stilles under tjeneste i forsvaret.

Det er udvalgets opfattelse, at det system af midler, der står til rådighed for at korrigere handlemåder, der afviger fra det specielt i forsvaret ønskværdige, må have en rimelig indbyrdes sammenhæng, og at også de mere negative midler må være således, at deres anvendelse føles som naturlige led i bestræbelserne på at nå formålet med tjenesten i forsvaret.

Hvis kriminalitetssynspunktet overdimensio-neres, og reaktionsformerne over for uønsket adfærd opleves som inadækvate i forhold til de uddannelsesmæssige mål, opstår der risiko for en undergravning af respekten for sanktionsmidlerne, der kan gøre sig gældende både hos dem, der straffes, og hos dem, der straffes. Herved kan den generalpræventive funktion, der antages at være knyttet til truslen om negative sanktioner, blive devalueret i det lange løb, ligesom sanktionsmidlernes specialpræventive funktion over for de enkeltpersoner, hvis adfærd ønskes korrigeret, taber i værdi, jo mere abstrakte midlerne forekommer i forhold til den ønskede handlemådes formål.

Disse og beslægtede hensyn kunne i og for sig tilgodeses ved hjælp af et administrativt fastsat sæt af disciplinarmidler. Men da en meget betydelig del af forsvarrets personel er værnepligtige, der ikke alle kan forventes at være lige godt motiveret for at modtage den militære uddannelse, er der imidlertid et behov for at understrege, at ikke blot forsvaret, men samfundet som helhed står bag kravet om de militære pligters opfyldelse.

Dette hensyn kan efter udvalgets opfattelse bedst tilgodeses ved, at det er lovgivningsmagten, som træffer bestemmelse om, hvilke forbud og påbud, der skal være mulighed for at tvinge igennem ved hjælp af formelle sanktioner, om disse sanktioners art, om de former, hvorunder de skal kunne anvendes og om de nødvendige værn mod misbrug. Endvidere findes det i denne henseende hensigtsmæssigt i rimelig udstrækning at involvere de almindelige domstole i behandlingen af sager om militære lovovertrædelser og i samme omfang at anvende de fra den borgerlige straffelovgivning kendte strafarter.

Værnepligtige og forsvarrets faste personel er som Øvrige borgere underkastet landets almindelige straffelovgivning. Overtrædelser heraf vil imidlertid i mange tilfælde have en særlig karakter, når de finder sted i eller i anledning af tjenesten eller på militært område, således at de militære aspekter får en væsentlig betydning ved forholdets bedømmelse.

Under hensyn til det foran anførte anser udvalget det for principielt rigtigt, at der findes en særskilt lovgivning om anvendelse af straffe og disciplinarmidler inden for forsvaret. Endvidere findes det hensigtsmæssigt at bevare en hjemmel til at afgøre overtrædelser af de borgerlige straffebestemmelser under militære straffesager, idet alternativet hertil synes at være en ret betydelig udvidelse af militær straffelovs område, hvilket forekommer betænkeligt ud fra hensynet til, at forholdene i forsvaret bør adskille sig mindst muligt fra det omgivende samfund.

Det er udvalgets opfattelse, at den gældende lovgivning i det store og hele har virket tilfredsstillende, men at de senere års udvikling på pædagogiske, ledelsesmæssige og samarbejds-mæssige områder har skabt behov for ændringer af militær straffelov og militær retsplejelov.

Loven om meddelelsesmiddel

Ud over sine øvrige funktioner bør loven også tjene som middel til at meddele lovgivningsmagtens beslutninger til den personkreds, der skal rette sig efter den, og som udsættes for sanktioner, hvis dette ikke sker.

Uklarhed med hensyn til, hvad loven kræver, tillader og forbyder, kan give anledning til usikkerhed, der igen kan medføre en følelse af utryghed, vilkårlighed og afmagt i forhold til de myndigheder, som administrerer sanktionsmidlerne.

Følelser af denne art kan udgøre hindringer for at få personellet til at arbejde med i forsvarrets bestræbelser på at indføre en pædagogik samt ledelses- og samarbejdsformer som bygger på initiativ, medindflydelse og medansvar, og bør derfor så vidt muligt undgås.

Militær straffelov og militær retsplejelov forekommer ret utilgængelige for andre end specielt kyndige. Bl.a. derfor finder udvalget, at der er behov for en indgående revision af disse love.

Ved en sådan revision bør der tilvejebringes en systematik, som opdeler lovteksten i den del, som det er af betydning for personellet i almindelighed at have kendskab til, og den del, der vedrører de mere tekniske sider af straffe- og disciplinarmiddelsystemets administration, og som følgelig i første række henvender sig til myndighederne.

Desuden bør der foretages en modernisering af lovbestemmelsernes sproglige udformning og i forbindelse hermed en klarlæggelse af nogle af de begreber, som den gældende lovgivning betjener sig af, og som kan være vanskelige at forstå uden et nærmere kendskab til retspraksis.

Herudover bør der tilstræbes en forenkling af de nævnte love.

I denne forbindelse bør bestemmelser, hvis indhold i forvejen er tilstrækkeligt dækket af den borgerlige lovgivning, ophæves, idet man må gå ud fra, at militært personel har samme kendskab til disse love som andre borgere, og fordi gentagelser i militær straffelov fremtræder som unødvendige forskelle i forhold til det almindelige samfundsmønster.

Udvalget foreslår, at der udarbejdes en særlig lovgivning, som etablerer en fast straffe- og retsplejeordning for krigsforhold, og at personel af alle kategorier under fredsuuddannelsen gøres bekendt med disse regler. Hvis dette sker, finder man, at militær straffelov alene bør om-

fatte de regler, der skal gælde under fredstidsuddannelsen, idet det anses for uhensigtsmæssigt at belaste denne uddannelse med krigsprægede regler, der må forekomme urealistiske under hverdagsagtige forhold.

Revision af forbud og påbud

Endelig bør det overvejes, om de i militær straffelovs specielle del indeholdte påbud og forbud alle er i overensstemmelse med de i dag gældende forudsætninger. Bestemmelser, der efter denne vurdering findes unødvendige, bør ophæves. I andre tilfælde vil der kunne være behov for ændrede formuleringer som basis for en hurtig tilpasning af den praksis, der har udviklet sig på grundlag af den hidtidige lovgivning.

I denne henseende bemærkes, at der - navnlig efter indførelse af den såkaldte morgentegnsordning - kan være grund til at ændre militær straffelovs § 44. Efter udvalgets opfattelse er der en væsentlig forskel på de korte udeblivelser, som nærmest svarer til, at civile møder for sent på arbejde, og udeblivelser, der finder sted i den bevidste hensigt at unddrage sig tjeneste.

Bortset fra hyppige gentagelser bør den førstnævnte type af fravær i almindelighed kun give anledning til ikendelse af disciplinarmiddel, der til gengæld også bør kunne anvendes i tilfælde, hvor forsildemødet skyldes uagtsomhed.

Man skal derfor foreslå, at forsildemøde udskilles fra § 44's område og behandles særskilt.

Der er i udvalgets 1. del-betænkning givet udtryk for, at forholdene i forsvarret bør være således, at personellet har mulighed for at give udtryk for såvel positive som negative følelser. Udvalget mener ikke, at negative følelser bør udtrykkes i respektstridig form, men finder desuagtet, at en del af den retspraksis som knytter sig til militær straffelovs § 47 giver denne bestemmelse et indhold, som i ugunstige tilfælde kan virke kommunikationshæmmende og hindre en i øvrigt sund kritik i at komme frem. Af denne grund samt under hensyn til den almindelige samfundsudvikling i retning af friere omgangsformer finder udvalget, at der er behov for at modificere anvendelsen af den nævnte lovbestemmelse. Såfremt dette ikke kan gøres ved hjælp af en ændret tiltalepraksis, bør paragraffens ordlyd ændres, således at kun grov respektstridighed kan straffes.

Militær straffelovs § 48 foreskriver straf for

den, som gør sig skyldig i ulydighed mod en foresats eller vagts tjenstlige befaling. En gennemgang af retspraksis viser, at denne bestemmelse også benyttes i tilfælde, hvor den tilfalte vel har efterkommet den pågældende befaling, men ikke har gjort dette tilstrækkeligt hurtigt og nøjagtigt. Efter udvalgets opfattelse er der ikke helt klar overensstemmelse mellem lovens ordlyd og praksis på dette punkt. Da den omhandlede praksis i øvrigt forekommer rimelig, skal man foreslå, at den fornødne overensstemmelse tilvejebringes ved en ændring af paragraffen, således at personellets pligter i denne henseende kommer til at fremgå klart af loven.

Det er i øvrigt udvalgets opfattelse, at militær straffelovs lydighedsbegreb, som det kommer til udtryk i § 48, der alene angår manglende udførelse af en direkte ordre, er for snævert efter nutidens forhold. I betragtning af, at forsvaret stræber mod at indføre en pædagogik, der skal fremme selvstændigt initiativ og følelse af medansvar, og søger at tilvejebringe en dertil svarende handlefrihed, forekommer tilsidesættelse af pligter, der følger af mere alment gældende tjensteforskrifter eller af de tjenstlige forhold i øvrigt - f.eks. undladelse af at følge fremgangsmåder, der er lært under uddannelse - at være af tilsvarende betænkelig natur som tilsidesættelse af direkte ordrer, når man ser bort fra sidstnævnte forholds element af respektstridighed. Efter udvalgets opfattelse kan der være grund til at udvide lydighedsbegrebet med sådanne pligtforsømmelser, der i den nuværende lov beskrives i § 63.

I denne forbindelse skal i øvrigt bemærkes, at militær straffelovs § 51 beskriver mytteri som det forhold, at flere i forening nægter foresat eller vagt lydighed, altså som en kvalificeret form for lydighed.

Udvalget ser således en vis indre sammenhæng mellem militær straffelovs §§ 48, 51 og 63, der synes at have det fælles træk, at de er opstillet til værn mod forskellige grader af angreb på den grundlæggende pligt troskab, som er en nødvendig forudsætning for militær effektivitet.

Man skal foreslå, at denne sammenhæng illustreres ved at samle disse bestemmelser i én eller i hvert fald i et kapitel for sig.

For så vidt angår § 63 bemærkes i øvrigt, at denne paragraf er så rummelig, at den efter sin ordlyd omfatter bl.a. alle militær straffelovs øvrige bestemmelser. Da den yderligere

foreskriver straf for uagtsomhed, bliver lovens § 11, der fastslår, at uagtsomhed ikke straffes uden særlig hjemmel, for så vidt illusorisk. Udvalget finder det derfor påkrævet, at militær straffelovs § 63 i hvert fald begrænses, således at straf for uagtsomhed ikke kan anvendes efter denne bestemmelse på forhold, der kan henføres til andre lovbestemmelser. Udvalget finder derfor, at denne lovbestemmelses indhold bør præciseres nærmere, idet den brede og upræcise formulering fører til den utrygge situation, at det i mange tilfælde er vanskeligt for personellet at forudsige, om en bestemt handling strider mod det uklare begreb »tjensteforholdets natur« og dermed er strafbar.

Udvalget ser ingen begrundelse for under fredsforhold at fastholde de i militær straffelovs §§ 50 og 57 foreskrevne forhøjelser af borgerlig straffelovs strafferammer for voldsforbrydelser og foreslår derfor de nævnte paragraffer ophævet.

Det er udvalgets opfattelse, at frygt for at overtræde bestemmelsen i militær straffelovs § 53 kan være en hindring for bestræbelserne på at forbedre kommunikationsforholdene i forsvaret bl.a. for at bringe utilfredsstillende forhold frem i lyset, så de kan blive ændret i muligt omfang. Da yderligere en bestemmelse af den nævnte art næppe har nogen væsentlig betydning under fredsuddannelsen, foreslår udvalget, at militær straffelovs § 53 ophæves. Hvis dette ikke kan tiltrædes, bør det i hvert fald nærmere præciseres, hvad der forstås ved udtrykket »at derved en for mandstugten farlig misfornøjelse kunne udbredes i krigsmagten«.

Militær straffelovs § 54, der foreskriver straf for fremførelse af bevidst grundløs klage, bør ophæves, dels fordi gerningsindholdet i forvejen er dækket tilstrækkeligt af borgerlig straffelov, og dels fordi den særlige fremhævelse af dette ansvar i militær straffelov rummer risiko for, at berettiget klage holdes tilbage af frygt for straf.

§ 59 findes også at være i mindre god overensstemmelse med disse principper. Denne bestemmelse foreslås dog ikke ophævet. Men ordlyden bør ændres, således at bestemmelsen ikke hindrer, at der mellem menige og befalingsmænd udvikler sig et naturligt arbejdsfællesskab med et vist kammeratligt islæt. Det bør fremgå klart af loven, at den kun retter sig mod den befalingsmand, der bruger sin lederstilling som pressionsmiddel til at opnå ube-

rettigede fordele, eller som bringer sig i et afhængighedsforhold, der kan udnyttes af hans undergivne.

For så vidt angår militær straffelovs § 65 bemærkes, at betegnelsen vagt efterhånden i den almindelige sprogbrug anvendes i så mange forskellige betydninger, at der er behov for en nærmere angivelse af, hvorledes dette begreb skal forstås i relation til denne straffelovsbestemmelse. Det bemærkes herved, at militær straffelovs § 4 ikke løser dette problem tilfredsstillende.

Det er udvalgets opfattelse, at de strafferetlige følger af beruselse og offentlig uorden bør være ens, hvad enten de skyldige er i uniform eller civil påklædning, og de bør i øvrigt for militært personel, der har fri og befinder sig uden for militært område, ikke adskille sig fra, hvad der overgår andre borgere i tilsvarende anledning. Militær straffelovs §§ 66 og 67 bør ændres i overensstemmelse hermed.

Militær straffelovs § 68, der omhandler begrænsninger i forenings- og forsamlingsfriheden for militært personels vedkommende, stemmer mindre godt overens med de tanker, udvalget tidligere har givet udtryk for vedrørende dette personels integrering i det almindelige samfundsliv. Selvom udvalget ud fra disse hensyn helst så bestemmelsen helt ophævet, finder man dog, at der i særlige situationer kan være behov for restriktioner på disse områder. Spørgsmålet om, hvornår begrænsninger er nødvendige, og om disses art og omfang i det konkrete tilfælde, beror imidlertid i så høj grad på politiske vurderinger, at afgørelser om disse forhold bør træffes af forsvarsministeren. Udvalget foreslår derfor, at retstilstanden på dette område ændres således, at forenings- og forsamlingsfrihed i almindelighed tilkommer militært personel i samme grad som andre borgere, idet ministeren dog er bemyndiget til i særlige situationer at gennemføre de reguleringer, han finder nødvendige.

Såfremt udvalgets nedenfor nævnte forslag om afskaffelse af de særlige militære strafarter følges, vil militær straffelovs § 69 kunne ophæves.

Ændring af balancen mellem straf og disciplinarmidler

For de forbud og påbud, der findes nødvendige, vil det efter udvalgets opfattelse være påkrævet at opretholde et sanktionssystem, der

giver mulighed for at imødegå mindre alvorlige forseelser med formelle sanktioner. I modsat fald vil der være en betydelig risiko for, at den ønskede adfærd kan blive søgt gennemtvunget ved hjælp af uautoriserede presionsmidler, hvis art og virkninger ikke med tilstrækkelig sikkerhed vil kunne holdes under kontrol.

Efter den nu gældende lovgivning kan afstraffelse foregå enten i form af straf, der idømmes ved de almindelige domstole, ved straf, som pålægges af visse militære foresatte uden dom, eller ved hjælp af disciplinarmidler. Arbitrært pålagte straffe kan af den straffede i det store og hele uden reservation indbringes for domstolene til behandling, og rettergangscheferne vælger som hovedregel frit, om de vil pålægge en straf uden dom eller straks rejse tiltale ved retten.

De særlige militære strafarter er irettesættelse samt frihedsstraffene kvarterarrest og vagtarrest.

Vagtarrest er efter loven ligestillet med hæfte, og 3 dages kvarterarrest regnes lige med 1 dags vagtarrest (hæfte).

Kvarterarrest kan anvendes fra 2 dage. Det vil sige, at militær straffelov giver mulighed for anvendelse af frihedsstraf for forseelser, for hvilke der er forskyldt en straf, der efter lovens omregningsregler ville svare til mindre end 1 dags hæfte. Da irettesættelse principielt er mildere end frihedsstraf, kan straf også anvendes på de helt små lovovertrædelser, og selv de mindst betydningsfulde forseelser kan i givet fald indbringes for de almindelige domstole og ankes til landsretten.

Udvalget anser det ikke for urimeligt, at straf i sædvanlig forstand anvendes over for militære lovovertrædelser af noget alvorligere art. Men man finder denne reaktionsform overdimensioneret i forhold til karakteren af mange af de mindre forsømmelser og ordensbrud, der forekommer under den daglige tjeneste i forsvaret, ligesom man finder, at brugen af straf i disse tilfælde ikke giver tilstrækkeligt nuancerede muligheder for at reagere med et vist pædagogisk sigte. Endvidere finder man, at behovet for at beskytte personellet mod overgreb må kunne imødekommes på en måde, der virker mere smidigt og mindre bekosteligt end behandling ved de almindelige domstole, når det drejer sig om småsager. Endelig skal bemærkes, at anvendelse af straf og afgørelse i strafferetsplejens former forlener militære for-

seelser med et præg af kriminalitet, der ikke forekommer rimeligt for mange mindre sagers vedkommende.

Det er i militær retsplejelov fastsat, at disciplinarmidler bør anvendes i stedet for straf for mindre forsømmelser og forseelser, når omstændighederne taler for det.

Selv om denne anvisning benyttes i ret stor udstrækning, afgøres mindre militære forseelser dog med straf i mange tilfælde, hvor dette næppe er den mest hensigtsmæssige reaktionsform.

Da denne praksis er i fuld overensstemmelse med lovreglerne, finder udvalget, at der er behov for en lovændring, som tilvejebringer en mere hensigtsmæssig balance mellem straffe og disciplinarmidler.

Ændret sanktionssystem

Interne disciplinære forseelser og ordensbrud bør som hovedregel kunne afgøres inden for forsvarets egne rammer. Sager om mindre forseelser af denne art bør som regel afgøres med disciplinarmidler, medens straf bør være forbeholdt lovbrud af en vis alvorligere karakter.

Disciplinarmidler

For at opnå dette, bør der tilvejebringes et smidigt disciplinarmiddelsystem, som kan fungere hurtigt og effektivt samtidig med, at personellets retsbeskyttelse ikke bliver ringere end under de nuværende forhold.

Et nyt disciplinarmiddelsystem bør rumme meget varierede muligheder for at påvirke uønsket adfærd i gunstig retning. Det bør spænde fra den blotte konstatering af, at en lovovertrædelse er begået, eventuelt i forbindelse med meddelelse herom ved appel eller mønstring, over advarsel og disciplinbøde til frihedsnægtelse fra få timers til et betydeligt antal dages varighed og med mulighed for at kombinere frihedsnægtelse med særligt arbejde i ellers arbejdsfri perioder. Et nyt system bør desuden rumme mulighed for flytninger til andet miljø eller anden tjeneste i særlige tilfælde. Der bør være adgang til at kombinere de forskellige foranstaltninger og meget vid adgang til at give betingede disciplinarmidler på særlige vilkår, som står i rimelig relation til den begåede forseelse og dens årsag, eller som findes at kunne kompensere for den ved forseelsen opståede skade.

Et system af denne art vil kunne anvendes

således, at de nævnte foranstaltninger ikke udelukkende får karakter af negative sanktioner. I tilfælde, hvor forseelser må antages at skyldes dårlig tilpasning til eller uheldige påvirkninger fra det aktuelle miljø, vil flytning til andre omgivelser kunne blive en positiv hjælp til den pågældende. Noget tilsvarende vil kunne være tilfældet, hvor korrektionsmidlet består i flytning fra en tjeneste, som lovoertræderen har haft vanskeligt ved at udføre.

Disciplinbøder og nægtelse af frihed vil i egnede tilfælde kunne anvendes således, at de nærmest får karakter af erstatning. I tilfælde af ulovligt fravær vil en disciplinbødes størrelse f.eks. kunne sættes i en passende relation til den løn, der oppebæres i forsvaret under fraværet. Noget tilsvarende vil kunne gøres med hensyn til længden af den frihedsnægtelse, der måtte blive anvendt som reaktion på en absention. Hvis frihedsnægtelse kombineres med særligt arbejde i ellers arbejdsfri perioder, vil arbejdet kunne sigte mod at indvinde tabt uddannelse eller oprettelse af anden skade, der måtte være en følge af forseelsen, f.eks. reparation af ødelagte ting eller ekstra vagt for at skaffe kompensationsfrihed til kammerater, der har måttet udføre en andens tjeneste under et ulovligt fravær.

Disciplinarmidlerne bør dog også kunne anvendes ud fra andre kriterier end de anførte, bl.a. fordi der bør være mulighed for skærpede reaktioner i gentagelsestilfælde, uden at det i alle sådanne tilfælde skulle være nødvendigt at anvende straf. Men udvalget finder det hensigtsmæssigt, at man i størst mulig udstrækning vælger reaktionsformer, der har en vis naturlig sammenhæng med forseelsen.

Afgrænsning

Grænsen mellem forseelser, der bør afgøres med disciplinarmidler, og lovovertrædelser, som straf bør anvendes over for, må i høj grad afhænge af omstændighederne i det enkelte tilfælde.

Udvalget finder derfor, at denne afgrænsning mest hensigtsmæssigt kan foretages på grundlag af den enkelte forseelses strafværdighed.

Ved at afskaffe de særlige militære strafarter og i stedet lade borgerlig straffelovs tilsvarende regler være gældende også på den militære straffelovgivnings område vil kunne opnås, at alle forseelser, der ikke kan medføre mindst 7

dages hæfte, skal afgøres med disciplinarmiddel.

Herved vil fra strafområdet være afskåret hovedparten af de dagligt forekommende militære småforseelser, som det efter udvalgets opfattelse er lidet rimeligt at karakterisere som strafbare i sædvanlig forstand, og som man under et disciplinarsystem efter de foran skitserede retningslinier i mange tilfælde vil kunne behandle med større held ved at anvende et disciplinarmiddel, der i sin art er nøjere afstemt efter forseelsens karakter, end straf vil kunne være.

Såfremt man udelukkende baserer sig på borgerlig straffelovs undergrænse for hæftestraffens størrelse, vil man imidlertid efter udvalgets opfattelse få et for stift system. Man skal derfor foreslå, at der yderligere afgrænses et område, inden for hvilket det er muligt at vælge disciplinarmidler i stedet for straf i tilfælde, hvor dette findes mest hensigtsmæssigt ud fra pædagogisk prægede hensyn.

Efter udvalgets skøn vil det være passende at fastsætte denne grænse ved forseelser, der under de nuværende forhold ville blive straffet med vagtarrest i indtil f.eks. 10 eller 15 dage.

I et nyt system vil en hertil svarende afgrænsning formentlig kunne nås ved at sætte den øverste grænse for disciplinarmidlet nægtelse af frihed ved 20 dage og tillade dette kombineret med arbejde i ellers arbejdsfri perioder i rimeligt omfang, f.eks. i maksimalt 10 af de 20 dage og med passende mellemrum til hvile.

Bemyndigelse til at pålægge disciplinarmidler

Realisering af forsvarets målsætninger med hensyn til pædagogik, ledelse og samarbejde forudsætter en positiv holdning hos personellet. En sådan indre holdning kan ikke fremtvinges med straf eller straf lignende foranstaltninger. Disciplinarmidlerne bøde og frihedsnægtelse bør derfor kun anvendes i det omfang, hvori det findes nødvendigt helt eller delvis at erstatte den almindelige pædagogiske målsætning med en pædagogik, der baseres på frygt for afstraffelse.

I jo større omfang en leder har måttet anvende frygt for straf som motiverende faktor, desto vanskeligere vil det være for ham at praktisere en positiv form for pædagogik og ledelse over for den samme personkreds. Jo mere straf lignende disciplinarmidlerne er, desto mere vil anvendelsen af dem derfor principielt være uforenelig med funktionen som leder af en

uddannelse, der skal være baseret på de foran nævnte almindelige målsætninger.

Da uddannelsen næppe vil kunne gennemføres i nogen enhed uden et vist mål af tvangsmæssige foranstaltninger, kan de uddannelsesledere, der står det menige mandskab nærmest, komme i en uheldig tvetydig situation, dersom de samtidig skal stå som administratorer af de disciplinarmidler, som i deres virkning mest ligner straf. Sådanne konfliktsituationer vil kunne afspændes noget i det omfang, hvori brugen af de strengere disciplinarmidler beror på andres afgørelse.

Udvalget finder derfor, at bøde og længere frihedsnægtelse i almindelighed ikke bør administreres af de meniges nærmeste chefer. Dette bør som hovedregel overlades til andre, der står de menige noget fjernere, men dog har nøje føling med arbejdet i de enkelte enheder - f.eks. bataljonschefen, skibschefen og dermed lige stillede samt rettergangscheferne.

Straf

Over for lovovertrædelser, der er så alvorlige, eller gentaget så hyppigt, at de ikke kan afgøres inden for et disciplinarmiddelsystem som det foran skitserede, ser udvalget ingen anden udvej end at anvende straf.

Strafforelæg

Efter den nu gældende lovgivning har visse militære foresatte myndighed til at pålægge undergivne straf uden dom inden for nærmere fastsatte grænser. Men den undergivne kan inden for 48 timer nægte at modtage en sådan straf med den følge, at sagen indbringes for de ordinære domstole til afgørelse.

Pålæg af straf uden dom er således nærmere et forslag til afgørelse af sagen uden domstolens medvirken og svarer i realiteten til de fra den borgerlige strafferetspleje kendte bødeforlæg.

Hverken de på side 6 omtalte udtalelser fra samarbejdsorganerne i forsvaret eller udvalgets øvrige undersøgelser har givet anledning til principiel kritik af denne ordning, som personellet som helhed ikke synes at føle utryghed ved. Ordningen har visse fordele, hvoraf kan nævnes hurtig og diskret sagsbehandling uden omkostninger, og da den sigtede frit kan vælge mellem modtagelse af en pålagt arbitrer straf og domstolsafgørelse, finder udvalget ikke, at

afgørende retsbeskyttelseshensyn taler for dens afskaffelse.

Udvalget kan således gå ind for, at muligheden for at afgøre militære straffesager uden dom bevares, men finder dog anledning til at foreslå visse modifikationer i forhold til den gældende ordning.

For en umiddelbar betragtning synes myndigheden til at pålægge straf uden dom at indeholde mere væsentlige afvigelser fra sædvanlige retsplejprincipper, end tilfældet faktisk er. Man skal derfor foreslå, at betegnelsen straf uden dom ændres til straf før elæg eller et andet ordvalg, der bedre illustrerer tingenes rette sammenhæng. Selv om denne ændring udelukkende er af formel art, finder udvalget den dog betydningsfuld, idet en mere dækkende betegnelse vil kunne gøre det lettere for offentligheden at forstå og acceptere ordningen.

Ud fra den antagelse, at militært personel, der får forelagt en straf, i mange tilfælde har behov for at drøfte sagen med andre, finder udvalget, at 48 timer er for kort en frist til at tage stilling til, om straffen kan modtages. Man skal derfor foreslå, at denne frist udvides til f.eks. 1 uge, og at der gives sigtede, som ønsker det, lejlighed til at forelægge sagen for en advokat inden for dennes normale kontortid.

Påtalemyndigheden

Det er udvalgets opfattelse, at straf under alle omstændigheder er et så alvorligt indgreb i det enkelte menneskes integritet, at strafforvarelsen i forsvaret i videst mulig udstrækning bør være i harmoni med samfundets almindelige praksis på dette område. Dette gælder ikke mindst, såfremt man ønsker at bevare muligheden for også i fremtiden at kunne afgøre militære straffesager, der omfatter overtrædelse af andre love end militær straffelov ved hjælp af straf uden dom eller strafforelæg, hvilket efter udvalgets opfattelse indebærer en række praktiske fordele, der ikke bør gå tabt.

Disse synspunkter taler for at sikre den juridiske sagkundskaabs indflydelse på militære straffesagers behandling og afgørelse.

Det er over for udvalget oplyst, at det i praksis er den almindelige regel, at rettergangscheferne ikke pålægger arbitrære straffe af blot nogen betydning uden først at have konsulteret auditøren, at bevistvivl og fortolkningsspørgsmål så godt som altid forelægges ham, samt at tiltale kun sjældent rejses mod auditørens råd.

Denne praksis, der illustrerer behovet for det juridiske elements indflydelse i disse sager, har efter udvalgets opfattelse været medvirkende til, at den hidtidige straffe- og disciplinardisiplin i det store og hele har virket tilfredsstillende, men rummer ingen formel sikkerhed mod, at den absolutte myndighed, som rettergangscheferne nu har til selvstændigt at træffe afgørelse i tiltalesspørgsmål, kan føre til juridisk forkerte eller u hensigtsmæssige afgørelser.

I det underudvalg, som har forberedt nærværende betamkning har der ikke været enighed om den endelige placering af ansvaret for rejsning af tiltale i militære straffesager.

3 medlemmer af underudvalget (Bach, Hovgaard Christiansen og Severinsen) finder, at den foran beskrevne praksis bør lovfæstes, således at afgørelse af tiltalesspørgsmålet - og dermed spørgsmålet om, hvorvidt der er basis for straf i det enkelte tilfælde - i fredstid henlægges til de juridisk uddannede auditører, idet dette spørgsmål efter disse medlemmers opfattelse er af rent juridisk karakter. De nævnte medlemmer mener desuden, at der bør sikres forsvarsministeren samme indflydelse på tiltalesspørgsmålet, som justitsministeren har inden for den borgerlige strafferetsplejes område.

Heroverfor har 4 andre medlemmer af underudvalget (Rye Andersen, Calundann, Engell og Wolfhagen) - uden at være uenige i, at der ved en revision af de gældende bestemmelser vil være behov for at etablere den fornødne formelle sikkerhed - fundet, at en henlæggelse af afgørelsen i tiltalesspørgsmålet til auditørerne vil medføre en uønskelig begrænsning i de militære chefers beføjelser, og dermed et brud på det i øvrigt entydigt definerede ansvar for uddannelse, disciplin og trivsel. Det er herved specielt de pågældende medlemmers opfattelse, at den militære retspleje bør være etableret på en sådan måde, at den vil kunne virke såvel under fredstidsuddannelsen som under truende forhold og krig, og at en ordning som den foran foreslåede ikke vil være forenelig med nødvendigheden af under krigsforhold at placere alt ansvar vedrørende de militære enheder hos de respektive militære chefer. Det er herved videre disse 4 medlemmers opfattelse, at den foran omtalte formelle sikkerhed mod forkerte eller u hensigtsmæssige afgørelser med større fordel vil kunne opnås ved en udvidelse af de forsvarsministeren på det retsplejemæssige område tillagte beføjelser til også at omfatte ret til at pålægge rettergangschefer at frafalde tiltale. De

pågældende medlemmer finder i overensstemmelse hermed, at afgørelsen af tiltalingsmålet fortsat bør påhvile **rettergangsscheferne**, og at der i tilslutning hertil dels bør gennemføres en udvidelse af forsvarsministerens beføjelser som den svarte, og dels bør ske en strukturering af samarbejdet mellem rettergangsschefer og auditører.

Det samlede udvalg har ikke kunnet nå til enighed om at tilslutte sig det ene eller det andet af de 2 ovenfor anførte synspunkter. Udvalget følger sig ikke overbevist om, at de 2 skitserede muligheder er de eneste realiserbare. Men det pålæg, udvalget har fået om hurtig afslutning af sit arbejde, har hindret en yderligere uddybning af spørgsmålet. Man har eksempelvis ikke kunnet undersøge muligheden for at etablere en ordening, hvorefter afgørelse af tiltalingsmålet bliver et fælles ansvar for auditør og rettergangschef.

Valg af sanktionsmiddel og dettes udmåling

Det er udvalgets opfattelse, at valg af sanktionsmiddel og dettes udmåling bør hvile på et noget friere skøn, der tager hensyn til den sigtedes personlige forhold og til den aktuelle pædagogiske, ledelses- og samarbejds mæssige situation i den enhed, hvortil lovovertræderen hører. Sidstnævnte hensyn bør navnlig komme i betragtning ved anvendelse af disciplinarmidler, medens der på strafområdet i noget højere grad bør tilstræbes en ensartet praksis i de forskellige militære enheder.

Det lige anførte bør føre **til**, at der sikres de militære myndigheder en betydelig indflydelse på sanktionssystemets anvendelse, hvilket de foran nævnte 3 underudvalgsmedlemmer - Bach, Hovgaard Christiansen og Severinsen - mener vil kunne opnås efter følgende eller lignende retningslinier:

Når en forseelse menes begået, indberettes dette til den nærmeste chef med disciplinarmyndighed, der enten afgør sagen eller sender den videre, hvis han finder, at afgørelsen overstiger hans bemyndigelse.

Hvis sagen når frem til rettergangschefen, og finder han, at straf er påkrævet, sendes sagen til behandling hos auditøren, der — eventuelt efter en nærmere undersøgelse - afgør, om der er grundlag for anvendelse af straf. Findes sagen at være tilstrækkelig klar, og skønnes den forskyldte straf at ligge inden for lovens grænser for afgørelse af straffesager uden dom, ud-

arbejder auditøren strafforelæg. Dette sendes til rettergangschefen, der forelægger det for den sigtede, hvis han selv kan tiltræde auditørens afgørelse.

Afslår den sigtede at modtage den forelagte straf, returneres sagen til auditøren, der da rejser tiltale ved retten.

Dersom rettergangschefen ikke er enig med auditøren om strafudmålingen, forhandles spørgsmålet mellem dem. Opnås enighed ikke, forelægges sagen for Generalauditøren til afgørelse.

Generalauditøren kan i denne forbindelse bl.a. beslutte, at sagen skal indbringes for retten.

Finder auditøren, at sagen ikke er egnet til afgørelse uden dom, rejser han straks tiltale ved retten.

Såfremt auditøren vel finder, at der er begået en lovovertrædelse, men ikke mener, at der herved er forskyldt mindst 7 dages hæfte, sender han sagen tilbage til rettergangschefen til afgørelse med disciplinarmiddel.

Hvis auditøren af andre grunde finder, at sagen egner sig bedst til afgørelse med disciplinarmiddel, forhandler han med rettergangschefen herom. Dersom rettergangschefen fortsat skønner, at sagen bør afgøres med straf, handler auditøren i overensstemmelse hermed.

Finder auditøren endelig, at der ikke er begået nogen lovovertrædelse i den konkrete sag, returnerer han sagen til rettergangschefen med meddelelse herom.

Inden for disciplinarmiddelområdet bør auditøren virke som rådgiver for rettergangschefen og stå til rådighed med hensyn til sagernes efterforskning.

Af hensyn til den nævnte rådgivningsvirksomhed og med henblik på at opnå den bedst mulige koordinering mellem anvendelse af disciplinarmidler og straffe bør auditøren holdes orienteret om brugen af disciplinarmidler i de enheder, han er tilknyttet, f.eks. ved hjælp af halvårlige oversigter.

Tilsvarende oversigter bør i øvrigt tilsendes højere militære myndigheder og Generalauditøren af hensyn til kontrollen med dette område.

Ved at organisere samarbejdet mellem rettergangsschefer og auditører efter de foran angivne eller lignende retningslinier, finder Bach, Hovgaard Christiansen og Severinsen, at man vil opnå at bevare de militære myndigheders hovedindflydelse på sanktionssystemets anvendelse, idet størstedelen af de militære lovovertrædelser vil ligge inden for disciplinarmiddelom-

rådet, hvor afgørelsesretten tilkommer rettergangschefen og de chefer, som er undergivet ham. Rettergangscheferne vil tillige være sikret juridisk og efterforskningsmæssig bistand efter behov samt indflydelse på de straffe, der udmåles uden domstolens medvirken. Samtidig opnås, at bemyndigelsen til at træffe strafferetlige og retsplejemæssige afgørelser overlades til en selvstændig, juridisk skolet anklagemyndighed i lighed med, hvad der gælder i samfundet i øvrigt.

Rye Andersen, Calundann, Engeli og Wolfhagen vil i konsekvens af ønsket om, at afgørelsen i tiltale spørgsmål fortsat placeres hos rettergangschefen ikke kunne tilslutte sig den beskrevne strukturering af den relative placering af og samarbejde mellem rettergangschef og auditor, men er derimod enig dels i, at samarbejdet mellem rettergangschef og auditor bør udstrækkes til det udvidede disciplinarmråde, og dels i, at en nøjere strukturering bør finde sted. Denne sidste, der bør hvile på det forhold, at auditøren er rettergangschefens rådgiver og nærmeste hjælper i alle juridiske spørgsmål, hvorved han indtager samme rolle i den militære organisation som andre rådgivere med en særlig faglig uddannelse, foreslås i øvrigt i detaljer fastlagt under arbejdet i den særlige sagkyndige arbejdsgruppe, der skal beskæftige sig med revisionen af militær retsplejelov og militær straffelov.

Under hensyntagen hertil har disse 4 underudvalgsmedlemmer alene fundet at burde fremhæve ønskeligheden af - henholdsvis foreslå, at der pålægges rettergangscheferne pligt til på nærmere definerede områder at rådføre sig med auditøren før afgørelse træffes i tiltale spørgsmål, i strafforelæg og visse disciplinarmidler, at der tillægges Generalauditøren beføjelse til på grundlag af indberetning fra auditøren at beslutte indbringelse for retten i sager, hvor enighed herom ikke opnås mellem rettergangschef og auditor, at auditørerne orienteres om anvendelse af disciplinarmidler i de enheder, de er tilknyttet, at Generalauditøren og de højere militære myndigheder orienteres tilsvarende, og - sidst men ikke mindst - at der analogt med de beføjelser, der er tillagt justitsministeren i borgerlige tiltaleforhold, tillægges forsvarsministeren beføjelse til at beordre rettergangschefer til at fratage tiltale. De 4 forslagsstillere har fundet det påkrævet at fremhæve deres fortsatte, almindelige enighed i, at forskelligheden mellem det militære miljø og det

civile samfund bør afskaffes på alle områder, hvor ikke særlige militære forhold gør en sådan forskel nødvendig. Det er imidlertid samtidig deres opfattelse, at det retsplejemæssige område - specielt under truende forhold eller krig - er således indbygget i den militære organisation og dennes virke, at visse forskelligheder må anses for uundgåelige. Nødvendigheden af særlig lovgivning på dette område bestyrker denne opfattelse.

For så vidt angår det samlede udvalgs stillingtagen henvises til det foran, side 32, anførte.

Særlig militær anklagemyndighed

Udvalget har i denne forbindelse overvejet, om påtalemyndigheden i militære straffesager burde overlades til den borgerlige anklagemyndighed, men har ikke fundet dette hensigtsmæssigt.

For det første mener man, at rådgivning til rettergangscheferne vedrørende disciplinarmidlernes anvendelse samt bedømmelsen af straffespørgsmål inden for forsvaret forudsætter en speciel viden om og føling med militære forhold, herunder ikke mindst de til enhver tid gældende pædagogiske, ledelses- og samarbejds mæssige målsætninger.

For det næste fordrer de lydighedskrav, som må stilles under militærtjeneste, en hurtig reaktion også i de tilfælde, hvor det findes nødvendigt at anvende straf.

Den forholdsvis korte tid, hvori de værnepligtige er til tjeneste i forsvaret, taler tillige for, at militære straffesager bør afgøres så hurtigt som muligt, idet den præventive virkning af straffe, der pålægges eller idømmes efter hjemsendelsen, må antages at være stærkt reduceret.

Hertil kommer, at forsvaret under alle omstændigheder bør disponere over et særligt anklagerkorps, for at straffe- og retsplejeområdet kan varetages på betryggende måde, hvis krigsforhold skulle indtræffe.

Bl.a. af de foran anførte grunde har udvalget fundet det uhensigtsmæssigt at overføre påtalemyndigheden i militære straffesager til den borgerlige anklagemyndighed.

Afskaffelse af de militære strafarter

Hvis de militære småstraffe erstattes med disciplinarmidler, ser udvalget ingen grund til at opretholde den afvigelse fra det normale samfundsmønster, som de særlige militære strafar-

ter betegner. Man skal derfor foreslå, at straffarterne irettesættelse, kvarterarrest og vagtarrest erstattes af bøde og hæfte.

For så vidt angår bøde bemærkes, at denne strafart er lige så anvendelig over for forsvarers faste personel som over for landets øvrige borgere, og på baggrund af de nu iværksatte bestræbelser på at nå frem til en egentlig soldaterløn finder udvalget heller ikke betænkeligheder ved at anvende denne strafform over for værnepligtige. Det er udvalgets opfattelse, at bødestrafte, der står i passende relation til den bødefældtes økonomiske vilkår, i mange tilfælde vil virke lige så præventivt som korte frihedsstraffe. Bødestraf har yderligere den fordel, at den i modsætning til hæfte ikke vil gribe forstyrrende ind i den daglige tjeneste og ikke er et så dybtgående indgreb i personellets privatliv.

Betinget straf

Udvalget finder, at den gældende militære straffelov ikke indeholder tilstrækkelige muligheder for anvendelse af betinget straf og for nuanceret fastsættelse af vilkår i forbindelse hermed. Man skal derfor foreslå, at borgerlig straffelovs regler herom gøres gældende også i sager om overtrædelse af den militære straffelovgivning kun med de afvigelser, som findes påkrævet af hensyn til den militære tjeneste.

Retsbeskyttelse

Udskillelse af mindre militære forseelser fra strafområdet til afgørelse med disciplinarmidler medfører tab af retsbeskyttelse, idet disse midlers anvendelse ikke er underkastet domstolskontrol.

Udvalget finder, at der bør kompenseres for dette efter følgende retningslinier:

Disciplinarmidler må ikke pålægges, uden at der er foretaget afhøring af såvel den sigtede

som eventuelle vidner. Dette findes af betydning både for valg af det rette sanktionsmiddel og af hensyn til sagens oplysning over for ankenemyndigheden.

Sigtede, der ønsker det, bør som bisidder kunne benytte deres talsmand, der også - hvis sigtede anmoder om det - bør være til stede ved disciplinarmidlets forkyndelse. En sådan ordning vil være af betydning såvel for den sigtede — der kan føle sig trykket ved situationen og kan have svært ved at udtale sig tilstrækkelig klart og udtømmende - som for den afhørende befalingsmand, der på denne måde vil få et værn mod eventuelt senere opstået tvivl om, hvorvidt der måtte være lagt utilbørligt pres på den afhørte. Endvidere vil det være af betydning for talsmanden at have overværet afhøringen, hvis han senere skal give råd med hensyn til spørgsmålet om klage over et pålagt disciplinarmiddel. Talsmænd, der rådspørges vedrørende klage over disciplinarmidler eller modtagelse af strafforelæg, bør selvsagt have adgang til sagens akter.

Disciplinarmidler, der pålægges af rettergangschefens underordnede, kan påklages til ham. Rettergangschefens afgørelser i klagesager samt de disciplinarmidler, han selv pålægger, kan indankes for Forsvarsministerens Klageudvalg, der får bemyndigelse til at ophæve, omgøre eller stadfæste disciplinarmidlet. Anke til udvalget bør have suspensiv virkning for så vidt angår bøder og frihedsnægtelse, men ikke for andre disciplinarmidlers vedkommende.

Udvalgets afgørelser vedrørende disciplinarmidler bør være endelige.

Klageudvalgets formand bør være en dommer eller en tjenestemand, der opfylder retsplejelovens betingelser for at være dommer, og sikres en uafhængighed, som svarer til en dommers. Nævnets øvrige medlemmer bør være en af advokatrådet eller Justitsministeriet udpeget advokat, Generalauditøren samt en repræsentant for Forsvarskommandoen.

KAPITEL VII

Klageregler

Inden for forsvaret gælder særlige klageregler for det militære personel. Disse regler er for befalingsmænds vedkommende fastsat administrativt, medens de meniges klageadgang hviler på lov nr. 200 af 11/6 1954.

Udvalget har ikke fundet behov for ændring af de for befalingsmænd gældende regler, som efter de foreliggende oplysninger ikke har givet anledning til vanskeligheder. Udvalget har herved lagt vægt på, at befalingsmændenes ansættelse, alder, placering i kommandosystemet og mulighed for at søge tilknytning til større personelorganisationer fører til, at klagereglerne er uden større praktisk interesse for dette personel.

For de værnepligtige befalingsmand gælder det anførte ikke i fuld udstrækning. Men udvalget har alligevel fundet det mest hensigtsmæssigt, at der gælder samme regler for dem som for andre befalingsmænd for ikke at svække deres tilhørsforhold til ledergruppen.

Det menige personel befinder sig i kommandosystemets bund, og de værnepligtige menige vil på grund af deres relativt kortvarige og tvungne tjeneste ikke kunne betragte forsvaret som en almindelig arbejdsplads eller støtte sig til faglige organisationer. Udvalget finder derfor, at der er behov for en særlig klageordning som modvægt mod det tvangsmæssige tilhørsforhold og den vidtgående lydighedspligt, de menige er underkastet i forsvaret.

Det er såvel i forsvarets som i de meniges interesse, at utilfredsstillende forhold ændres, og det må i høj grad være af betydning for alle parter at få konstateret, om der er handlet korrekt eller ikke i konkrete tilfælde, der har givet anledning til tvivl.

Det er således i alles interesse, at de meniges klageordning virker sådan, at det er let at fremsætte klager, samt at sagerne behandles med rimelig hurtighed og med stor sikkerhed for

rigtig afgørelse. For at ordningen kan omfattes med fornøden tillid, findes det endvidere påkrævet, at der er adgang til at forelægge afgørelser i klagesager for en appelinstans, der er uafhængig af kommandomyndighederne.

Den nu gældende ordning af de meniges klageadgang opfylder i det store og hele disse krav, men vil dog efter udvalgets opfattelse kunne forbedres på følgende punkter.

Den gældende lov indeholder ikke nogen klar definition af klageadgangens nærmere indhold, men synes dog kun at angå klager over ukorrekte handlinger, som foresatte eller foranstående enkeltpersoner kan gøres ansvarlig for.

Denne afgrænsning af klageadgangen forekommer for snæver, bl.a. fordi den vil kunne tilbageholde klager, der gerne vil have en bedømmelse af forhold, de er utilfredse med, men ikke ønsker deres foresatte eller foranstående draget personligt til ansvar.

Klageadgangen bør imidlertid ikke være helt fri. Utilfredshed med tjenstlige forhold og ønsker om ændringer heraf bør i almindelighed kanaliseres gennem forsvarets samarbejdsordninger. Fremførelse af formelle klager vil i mange tilfælde være et dårligt grundlag for drøftelser om sådanne forhold, hvortil kommer, at behandling ad den formelle klagevej i mange tilfælde vil begrænse personelgruppernes medindflydelse på de afgørelser, der træffes.

Udvalget finder, at man vil kunne nå en hensigtsmæssig fastlæggelse af området for de meniges klageadgang ved at lade denne angå tilfælde, hvor en menig i eller i anledning af tjenesten har været udsat for en behandling, der af ham føles som en personlig krænkelse.

Herved opnås en rimelig afgrænsning til samarbejdsordningen, og det undgås, at en klage nødvendigvis skal være rettet mod bestemte enkeltpersoner for at få dem draget til ansvar.

Desuden fører en betoning af det subjektive element til en formindskelse af behovet for et strafferetligt værn mod uberettigede klager.

Udvalget finder det rationelt, at klagesager i første instans finder deres afgørelse på et ret lavt niveau i det administrative system, ligesom man — under forudsætning af, at der er fri appeladgang - anser det for rimeligt, at man i de afdelinger, hvor klagesager opstår, får lejlighed til at bringe forholdene i orden, uden at højere kommandomyndigheder indblandes i sagsbehandlingen.

Men den nu gældende regel om, at klager i alle tilfælde skal fremføres for afdelingschefen forekommer mindre hensigtsmæssig. Dels vil det i visse tilfælde kunne hæmme en klager at skulle fremføre sin klage for en så relativt nærstående chef, og dels løser reglen ikke de problemer, som opstår i tilfælde, hvor klagen angår afdelingschefen selv eller hans foresatte.

For at lette de meniges muligheder for at fremføre klager, skal man derfor foreslå den omhandlede regel afløst af en bestemmelse om, at klager kan fremsendes til afdelingschefen, til enhver højere myndighed inden for det militære kommandosystem eller direkte til Forsvarsministerens Klageudvalg, hvorefter det påhviler den modtagende myndighed at sørge for, at sagen kommer frem til den myndighed, der skal træffe afgørelse i første instans.

Dette bør i almindelighed være afdelingschefen. Men vedrører klagen ham selv eller hans foresatte eller foranstående, bør sagen afgøres af den, som er nærmest foresat chef for den person, hvis optræden eller embedsførelse klagen angår.

For at forebygge misforståelser og for at lette klagerens stillingtagen til appelspørgsmålet, bør afgørelser i klagesager altid begrundes og meddeles skriftligt. Klageren og den talsmand, han eventuelt ønsker at rådføre sig med, bør have adgang til sagsakterne i det omfang, militære sikkerhedshensyn eller hensyn til andres privatliv ikke taler imod dette.

Adgang til at forelægge afgørelser i klagesager for Forsvarsministerens Klageudvalg bør være helt fri og bør i praktisk henseende være så let som mulig. Til gengæld bør der af hensyn til roen på tjenestestedet og sagernes endelige afslutning fastsættes en ankefrist, og den, som har truffet afgørelse i første instans, bør underrettes i tilfælde, hvor ankemuligheden benyttes.

Udvalget skal derfor foreslå, at proceduren

for anke af klagesager fastlægges efter følgende eller lignende retningslinier:

Hvis en klagesag ønskes anket, meddeler klageren dette til afdelingschefen senest en uge efter, at afgørelsen er forkyndt for ham. Afdelingschefen sørger derefter for, at sagen ad tjenestevejen fremsendes til klageudvalget, bilagt alle sagsakter.

Herved opnås, at klager, der ønsker det, fritages for at udforme en klageskrivelse, idet alle relevante oplysninger må forudsættes at foreligge i den oprindelige klagesag, at den, som har truffet afgørelse i første instans, er underrettet om anken, og at sagen vil nå frem til klageudvalget med de erklæringer fra højere myndigheder, som i de fleste tilfælde vil være nødvendige led i udvalgets sagsbehandling.

Forsvarsministerens Klageudvalg har efter den gældende klage Lov ingen myndighed til at afgøre klagesager, men alene ret og pligt til at indstille til forsvarsministeren om sagernes afgørelse. Udvalget ser ingen anledning til at ændre denne kompetencefordeling, der bl.a. giver ministeren lejlighed til at følge dette område og rette eventuelle uheldige forhold ved passende administrative foranstaltninger.

For så vidt angår klager over disciplinarmidler henvises til det foran i kapitel VI anførte.

Med hensyn til klageudvalgets sammensætning henvises ligeledes til det i kapitel VI anførte.

Hidtil har kun et beskedent antal af de klagesager, der afgøres af afdelingscheferne, været forelagt for Forsvarsministerens Klageudvalg. Udvalget ser dette som udtryk for, at de afgørelser, der træffes i første instans, i det store og hele opfattes som rimelige, hvorfor der næppe er grund til at vente en stærk forøgelse af ankesagernes antal i fremtiden.

Da udvalget imidlertid mener, at et nøjere kendskab til hele dette område vil være af betydning for klageudvalgets virksomhed, skal man foreslå, at kopi af de militære kommandomyndigheders afgørelser i alle egentlige klagesager tilsendes Forsvarsministerens Klageudvalg til orientering.

Det vil formentlig være uoverkommeligt for udvalget at tage stilling til og ansvar for alle disse sager. Men den nævnte orientering vil give udvalget mulighed for i mere bred almindelighed at følge, hvad der foregår på klageområdet og være med til at skabe ensartethed på sagsområder, hvor afdelingschefernes og andres afgørelser måske falder forskelligt ud. Det-

te kan bl.a. ske ved hjælp af en årlig beretning, som klageudvalget bør afgive om sin virksomhed. Et sådant overblik vil desuden kunne have betydning for klageudvalgets muligheder for at indstille til forsvarsministeren om eventuelt påkrævede ændringer af love, bestemmelser og administrativ praksis.

I forbindelse med behandling af klagereglerne har udvalget drøftet, om der måtte være behov for oprettelse af en stilling som folketingets ombudsmand for forsvaret. Flertallet af udvalgets medlemmer mener, at de seneste års forbedringer på pædagogiske, ledelses- og samarbejds-mæssige områder har mindsket behovet for oprettelse af en særlig ombudsmandsinstitution for forsvaret, og finder, at der ikke er fornødent grundlag for at etablere en sådan institution, dersom de foran foreslåede ændringer af reglerne for det menige personels klageadgang gennemføres.

Et mindretal, undervisningsinspektør J. Bach, er ikke enig med det øvrige udvalg i, at en militær ombudsmand er unødvendig, hvorfor han stiller forslag om, at der for forsvaret indføres en ombudsmandsinstitution.

Begrundelsen er bl.a. denne, at selv om folketingets ombudsmand også er til rådighed for forsvarets personel, må de særlige vilkår i forsvaret som arbejdsplads særlig for de værnepligtige gøre det rimeligt med en ombudsmand for området. I samme grad - som folketingets ombudsmand - anerkendes som værende af værdi for borgerne som helhed, må det være naturligt, at også de særlige forhold i forsvaret på dette område kan jævnføres med civile områder.

Tilstedeværelsen af en ombudsmand i forsvaret kan også blive af betydning for de unges accept af forholdene i forsvaret - uanset talsmandsordningen m.v. - når de ved, at der er

en ombudsmand til rådighed, således at der på dette område er ens forhold på det civile og militære område.

Flertallet anfører heroverfor, at Forsvarsministerens Klageudvalg fuldt ud vil kunne opfylde behovet for en uafhængig klageinstans inden for forsvarets egne rammer.

På baggrund af de tidligere erfaringer mener flertallet, at forsvarets personel kun i få tilfælde vil føle behov for yderligere appel af sager, der har været behandlet af Forsvarsministerens Klageudvalg, således at sagernes antal næppe vil give tilstrækkelig baggrund for oprettelse af en særlig ombudsmandsinstitution for forsvaret.

Flertallet er enig i, at forsvarets personel også bør have mulighed for at indbringe klagesager for en instans, der står helt uden for forsvaret. Dette bør også gælde med hensyn til sager, der ikke indebærer en personlig krænkelse af klageren. Men flertallet finder det rimeligt, at forsvarets personel fortsat bevarer adgangen til at få deres sager bedømt af den samme institution, som står til rådighed for den øvrige befolkning.

Endelig er det flertallets opfattelse, at det er betydningsfuldt for folketingets kontrol med det her omhandlede område, at klager vedrørende forsvaret i sidste instans vil kunne bedømmes af en institution, der har et bredt erfaringsgrundlag med hensyn til bedømmelse af andre offentlige myndigheders forhold og dermed et værdifuldt sammenligningsgrundlag.

Med den foran anførte begrundelse anser flertallet det for mest hensigtsmæssigt at bevare den nuværende ordning, hvorefter forsvaret henhører under samme ombudsmandsinstitution som andre grene af den offentlige forvaltning.

BILAG

Svensk og norsk ret

De strafferetlige og retsplejemæssige regler, som gælder for de svenske og norske væbnede styrker, afviger på en række punkter fra danske

regler. I det følgende gengives nogle hovedtræk af svensk og norsk ret på dette område.

Svensk ret

Strafferetlige regler

I svensk ret findes ingen speciel militær straffelov, idet straffebed, som særligt angår militære forhold, er indeholdt i den almindelige straffelov af 1962, hvis kapitel 21 bærer overskriften: »Om brott av krigsmän«.

De nævnte militærretlige regler omfatter dels straffebed, som efter deres art kun kendes inden for forsvaret, og dels bestemmelser, som vel har civile paralleller, men hvor man dog har fundet en særskilt udformning nødvendig af hensyn til krigsmagtens effektivitet.

Andre lovovertrædelser, som begås af militære, straffes derimod efter samme regler, som civile borgere er underkastet, selv om den pågældende ved forseelsen har tilsidesat sine militære tjenestepligter.

I svensk ret benyttes de almindelige straffarter bøde, fængsel og embedsstraf, som er suspension eller afskedigelse. Herudover anvendes disciplin straf som en særlig straffart, der kun kan bruges mod militære, og som består enten af arrest i indtil 30 dage eller disciplinbød (lønfradrag for højst 20 dage). Betinget dom kan anvendes i stedet for bøde, fængsel og embedsstraf, medens dette straffesurrogat ikke kan benyttes for disciplinstraffens vedkommende.

Fængsel, suspension og afskedigelse betragtes som strengere straffart end bøde og disciplin straf.

Med hensyn til disciplinstraffen arrest bemærkes, at den skal afsones i militært arrestlokale, og at den straffede deltager i den daglige tjeneste i det omfang, straffetiden oversti-

ger 10 dage. Under særlige omstændigheder - f.eks. hvis den straffedes helbredstilstand tilsiger det, eller man ikke kan undvære ham i tjenesten - er der mulighed for undtagelsesvis at forordne deltagelse i tjenesten også i de første 10 afsoningsdage. Arrest er forbundet med lønaffkortning.

Disciplinbød er en ren pengestraf.

Disciplin straf anvendes fortrinsvis på de i straffelovens kapitel 21 omhandlede »Brott av krigsmän«, hvis hovedindhold er ulydighed af stilling som foranstående, ulovlig udøvelse af befalingsret, vold og trusler mod andre militære, usømmelig optræden af forskellig slags, opfordring til ulydighed m.v., udeblivelse, rømning, vagtforseelse o.lign., beruselse i tjeneste og på militært område, uordentlig optræden på militært område og tjenesteforseelser.

I øvrigt kan disciplin straf over for militære anvendes i stedet for bøder for visse andre lovovertrædelser, der er af en sådan beskaffenhed, at straffen kan fastsættes »i disciplin mål«, dvs. uden dom, jf. nedenfor.

Retsplejeregler

De retsplejemæssige regler findes i en særlig lov »Militär rättegångslag« af 30. juni 1948.

I denne lov angives, hvilke sager der skal behandles som militære straffesager. Dette er - under forudsætning af, at lovovertræderne er militærpersoner - sager om

- beruselse på offentligt sted og offentlig uorden, såfremt den pågældende var i uniform,

- berigelsesforbrydelser, hærværk o.lign. samt brandstiftelse og andre almenfarlige forbrydelser i tilfælde, hvor forbrydelsen retter sig mod ejendom, der tilhører krigsmagten eller er bestemt til dennes brug,
- visse embedsforbrydelser (misbrug af tjenestestilling, modtagelse af bestikkelse, brud på tavshedspligt, forsømmelighed i tjenesten og visse tilfælde af udeblivelse fra tjeneste),
- de i straffelovens 21. kapitel omtalte »Brott av krigsmän«,
- overtrædelse af de i straffelovens kapitel 22 omhandlede »krigsartikler«,
- sager om andre i straffeloven omtalte forbrydelser, som er begået enten i anledning af den foretredtes eller den sigtedes egen tjeneste i forsvaret eller mod en af forsvarets myndigheder m.v., og
- sager om andre forbrydelser, hvorved en militærperson har tilsidesat sin tjenesteplicht (med undtagelse af visse bestemmelser i værnepligtsloven).

Endvidere behandles som militære straffesager sager om forbrydelser, hvorved nogen, som gør tjeneste ved krigsmagten uden at være militærperson, har tilsidesat sine tjenesteplichter.

De militære straffesagers område kan under beredskabs- og krigstilstand udvides ved administrative bestemmelser.

Militære straffesager kan i et vist omfang afgøres arbitrært (»i disciplinmål«).

Det er i almindelighed en betingelse herfor, at den sigtede står under militær kommando, og at der ikke er forskyldt større straf end arrest i 15 dage eller disciplinbod.

Området for de arbitrære afgørelser er snævrere end de militære straffesagers område, idet kun følgende sager kan afgøres uden dom:

- Ubetydeligt hærværk, underslæb til ringe værdi samt visse underslæbslignende forhold, som retter sig mod krigsmagtens ejendom,
- ukvalificeret lydighedsnægtelse,
- uæfterrettelighed over for vagtpost eller andre, hvis tjeneste består i bevogtning eller opretholdelse af orden,
- vold eller trussel om vold mod anden militærperson i eller i anledning af dennes tjeneste,
- fornærmelse af anden militærperson,
- mangel på respekt for foranstående eller mangel på agtelse for efterstående,
- ulovlig udeblivelse.
- rømning,

- vagtforseelser (omfatter den, der gør tjeneste som chef for en afdeling af krigsmagten, eller som udfører vagttjeneste eller anden lignende tjeneste),
- beruselse på offentligt sted og offentlig uorden, forudsat at gerningsmanden bærer uniform,
- beruselse i tjeneste,
- beruselse på militært område,
- uorden på militært område,
- tjenesteforseelser med visse begrænsninger.

Arbitrær afgørelse kan ikke træffes, hvor der tillige er tale om konfiskation af ejendom til højere værdi end 200 kr. Det samme gælder, hvor forseelsen (tillige) er begået mod andre end staten, eller andre end staten har lidt skade derved, og disse andre fordrer sagen afgjort ved dom, samt i visse tilfælde, hvor et tilknyttet erstatningsspørgsmål ikke må afgøres arbitrært.

Retten til at træffe arbitrære afgørelser er - med ganske enkelte undtagelser - begrænset til bestemte stillingers indehavere, som har mindst regimentsofficers tjenestegrad eller -klasse.

Under beredskabs- eller krigstilstand kan befalingsmænd af lavere grad dog tillægges ret til at træffe arbitrære afgørelser.

Ved de arbitrære afgørelser bistås vedkommende chefer af auditør, som skal opfylde betingelserne for at være dommere, og som skal aflægge dommered, før de tiltræder. De står ikke i underordningsforhold til de militære chefer.

Auditøren er sammen med chefen ansvarlig for de afgørelser, som denne træffer med auditørens tilslutning.

Auditørerne er underkastet samme inhabilitetsregler som dommere.

Lovovertrædelser, der skal behandles som militære straffesager, kan enten anmeldes til de offentlige anklagere, politiet eller den befalingsmand, som har arbitrær straffemyndighed over den sigtede (i det følgende kaldet rettergangschefen). Hvis en anmeldende militærperson selv har en retlig interesse i sagen, kan han gå uden om tjenestevejen.

Når rettergangschefen har modtaget en anmeldelse eller i øvrigt fået kendskab til en militær lovovertrædelse, er det dog ikke sikkert, at han umiddelbart kan behandle sagen. Dersom en af følgende omstændigheder foreligger, skal han sende sagen til den offentlige anklager:

- andre end staten har retlig interesse i sagens gennemførelse,

- forseelsen er af en sådan art, at den ikke må afgøres arbitrært,
- den sigtede er anholdt,
- straffen antages at overstige 15 dages arrest,
- sagen antages ikke at kunne oplyses tilstrækkeligt ved rettergangschefens egen foranstaltning,
- rettergangschefen finder det på grund af sagens beskaffenhed i øvrigt mest hensigtsmæssigt, at den afgøres af en domstol,
- den sigtede har yderligere begået en forbrydelse, som skal behandles af de borgerlige myndigheder. På dette punkt gøres dog undtagelse, hvis sagens oversendelse til de civile myndigheder vil medføre en forsinkelse, der er til skade for disciplinen.

Inden arbitrær afgørelse træffes, skal der være afholdt militært forhør, som i almindelighed ikke må overlades til befalingsmænd af lavere grad end bataljonschef. Når dette er muligt, bør forhøret overværes af en af den sigtedes foresatte eller en med ham ligestillet.

Når rettergangschefen ikke selv har holdt forhør, og straffen bliver arrest i mere end 8 dage, skal han personligt høre den sigtede, hvis denne er under 18 år eller har fremsat begæring om at blive afhørt af rettergangschefen selv.

Hvis dette findes ønskeligt af hensyn til sagens svarhedsgrad eller øvrige omstændigheder, bør auditøren være til stede ved de forhør, som rettergangschefen selv afholder. Auditøren kan ved disse lejligheder stille supplerende spørgsmål vedrørende aspekter af sagen, som han finder det nødvendigt at søge belyst, før afgørelse træffes.

Arbitrær afgørelse må i øvrigt ikke træffes før sagen har været forelagt for auditøren, som bl.a. skal udtale sig om lovovertrædelsens beskaffenhed og om den straf, som bør pålægges. Der gælder visse undtagelser herfra under krig, beredskabstilstand og øvelser på afsidesliggende steder.

Den straffede skal uophørligt have skriftlig meddelelse om afgørelsen, hvis straf pålægges.

Hvis auditøren har deltaget i sagens behandling og ikke har tiltrådt beslutningen, skal der straks gives meddelelse herom til den, beslutningen retter sig mod. Beslutningen skal i øvrigt indeholde meddelelse om, hvad den straffede skal gøre, hvis han ønsker at klage over afgørelsen.

Arbitrært afgjorte sager kan indbringes for de almindelige domstole til endelig afgørelse. Hvis der er pålagt arreststraf, er betænkningstiden 2 dage. Er der tale om anden form for straf, er betænkningstiden 2 uger.

I de tilfælde, hvor militær lovovertrædelse anmeldes til anklagemyndigheden eller politiet, kan denne myndighed oversende sagen til behandling hos rettergangschefen, hvis det umiddelbart skønnes, at sagen kan afgøres arbitrært, og ingen andre end staten har retlig interesse i sagens afgørelse.

Hvor sagen er henskudt til anklagemyndighedens behandling, men denne ikke finder anledning til, at sagen skal indbringes for retten, spørges rettergangschefen, om han vil afgøre sagen. Hvis andre end staten har retlig interesse i sagen, skal vedkommende dog først spørges, om han ønsker sagen afgjort ved domstol.

Disciplinære afgørelser

I de tilfælde, hvor straf kan pålægges uden dom, kan for mindre forseelser som disciplinarmiddel («tilråttavisning») anvendes advarsel, ekstratjeneste af forskellig slags (bl.a. handrækningsarbejde), udgangsforbud og landgangsforbud. Bortset fra advarsel kan disse disciplinarmidler gradueres efter nærmere i loven fastsatte regler.

Disciplinarmidler kan pålægges undergivne af befalingsmænd til og med kompagniechefegrad.

De nærmere regler om disciplinstraf og de nævnte disciplinarmidler findes i »Lag om disciplinarstraff för krigsmän« af 30. juni 1948.

Under beredskabs- og krigstilstand kan efter visse nærmere regler nedsættes krigsretter til at træde i de ordinære domstoles sted.

Norsk ret

Strafferetlige regler

Norge har en særskilt militær straffelov af 22. maj 1902. Den fremtræder som en særlov, der ligesom den tilsvarende danske lov gør de almindelige bestemmelser i den borgerlige straf-

felov gældende, hvor militær straffelov ikke indeholder undtagelser.

Loven omfatter i fredstid alle, som er ansat ved eller hører til landets »væbnede magt«, samt »medfarende« på krigsskibe under togt i

fremmede farvande. I krigstid udvides kredsen yderligere.

Den norske militære straffelov sonderer mellem forbrydelser og forseelser. Førstnævnte kategori af lovovertrædelser er sådanne, som kan medføre straf af fængsel i over 3 måneder, hæfte i over 1 år eller fradømmelse af offentlig tjeneste. Alle andre overtrædelser af militær straffelov karakteriseres som forseelser. (Almindelig borgerlig straffelov af 22. maj 1902 indeholder en tilsvarende sondring).

De militære straffe er følgende:

Dødsstraf,
fængsel,
hæfte, arrest og
bøde.

Visse straffillæg kan idømmes (rettighedstab, kundgørelse af domme, forvisning fra bestemte steder og konfiskation).

Bøde, hæfte og fængsel afsones som hovedregel efter de borgerlige regler.

Arrest kendes i 2 former. Husarrest (1-30 dage) afsones i bolig eller lukaf og anvendes kun på befalingsmænd, elever på militære skoler og civile. Vagtarrest (1-60 dage), der kan anvendes på alle, afsones så vidt muligt i enrum og normalt i militært arrestlokale. Arrestfanger kan pålægges militære tjenesteplichter, men ikke andet arbejde.

Forskyldt straf kan efter visse nærmere regler forhøjes med det halve, hvis den strafbare handling er udøvet af flere »krigsmænd« i forning.

Lovens 2. del beskriver de strafbare handlinger. Indholdet svarer i store træk til den danske lov; men gerningsindholdene er på visse punkter beskrevet mere differentieret, og de foreskrevne reaktioner er i mange tilfælde strengere, end vi kender det her i landet.

Retsplejemæssige regler

De i Norge hidtil gældende krigsart ikkelbreve blev den 29. marts 1900 afløst af Lov om Rettergangsmåden i militære Straffesager, der gjaldt både i freds- og krigstid. Nogle år efter denne lovs ikrafttræden blev der rejst krav om indførelse af særlige retsplejeregler for fredstid. Diskussionen fandt sin afslutning ved vedtagelsen af loven af 6. maj 1921 om rettergangsmåden i militære straffesager i fredstid. Efter denne lov behandles sager om militære forbrydelser og forseelser i *fredstid* ved de almindelige

domstole og efter samme regler som borgerlige straffesager, hvor loven ikke indeholder særlige undtagelser.

En af de vigtigste undtagelser er, at befalingsmænd ligestilles med politiets tjenestemænd med hensyn til udførelse af forkyndelser, optagelse af forklaringer, iværksættelse af beslaglæggelse, ransagning og anholdelse. Det samme gælder i øvrigt med hensyn til borgerlige straffesager mod tjenstgørende militære. De nærmere regler for befalingsmænds medvirken ved forfølgning af straffesager er fastsat ved administrative bestemmelser.

En anden vigtig undtagelse er reglen om, at man i militære straffesager også kan anvende arrest som forelægsstraf.

I *krigstid* gælder som nævnt den særlige retsplejelov af 29. marts 1900 med senere ændringer, der i ret høj grad bærer præg af at være en tillem্পning af den borgerlige straffeprocесlov af 1. juli 1887.

Loven af 29. marts 1900 trådte i kraft ved krigsudbruddet i 1940. Efter krigstilstandens ophør blev lovens gyldighedsperiode forlænget ved en række love indtil 1. juli 1956. I årene efter krigsafslutningen forberedtes en revision af lovgivningen om den militære retspleje. Det lovudkast, som blev forelagt, byggede bl.a. på den tanke, at militær rettergang skulle gælde både i krig og fred. I Stortinget blev det imidlertid vedtaget, at den militære rettergangslov kun skulle gælde i krigstid.

Disciplinære afgørelser

Ved siden af de regler, der gælder i henhold til den militære straffelov og straffeprocесlov, har man i Norge en lov af 6. maj 1921 om den militære disciplinær- og politimyndighed. Denne lov er for tiden under revision.

Den nu gældende militære disciplinærordning i Norge giver befalingsmænd i bestemte stillinger adgang til at pålægge disciplinarmidler (»revselsler«) for brud på militære tjenesteplichter og på militær disciplin og orden, herunder også for forhold, som kan straffes efter den militære straffelov. Disciplinarmidler bør dog som regel ikke anvendes, hvis en lovovertrædelse bliver anmeldt over for anklagemyndigheden med krav om tiltale og straf.

Som disciplinarmidler kan anvendes arrest i indtil 20 dage, bøde indtil 100 kr. for menige og korporaler og indtil 500 kr. for befalingsmænd, frihedsnægtelse i indtil 1 måned (i det

norske søværn landgangsforbud i indtil 3 måneder), straffevagt samt irettesættelse, der kan gives i 2 grader. Over for kvinder og elever på militære skoler kan desuden bruges fremmøde uden for sædvanlig tid og frihedsindskrænkning i indtil 21 dage.

Hensigten med denne ordning er at gøre det muligt for befalingsmænd at reagere hurtigt og

formålstjenligt over for forseelser i tjenesten. Den anses i Norge for at være en afgørende forudsætning for at kunne holde den disciplin, som er nødvendig for et effektivt forsvar.

Som middel til at opretholde militær disciplin anvendes i praksis disciplinarmidler i betydeligt større omfang end straf.

